

MORAVSKÁ
ZEMSKÁ
KNIHOVNA

duha

4 | 2025

Informace o knihách a knihovnách

PRŮVODCI DIGITÁLNÍM
VZDĚLÁVÁNÍM

Duha online:
<https://duha.mzk.cz>

Obsah

Knihovna je...	
Knihovna v roce 2050 je...	2
Studie, články	
Knihovny jako centra digitálního vzdělávání – <i>Martin Krčál</i>	3
Městská knihovna Břeclav: Proměna v centrum digitální inovace a vzdělávání – <i>Jaroslav Čech</i>	7
Od přednášky k zážitku: Jak v Moravskoslezské vědecké knihovně učíme o médiích – <i>Jakub Klimek Maruš</i>	9
Inspirace, podněty, náměty	
Divadelní workshop – Úvod do teorie divadla – <i>Radim Horák</i>	11
Workshop Magn(ai)fying Bias – <i>Michaela Mrázová</i>	13
Knihovníci doporučují knihovníkům – <i>Denisa Kleinová, Martina Hradilová, Adéla Prádkerová, Lucie Čevelová, Lenka Erretová, Kamila Zikmundová</i>	15
Proměny českého knihovnictví	
Potřebujeme se naučit, jak zvládat nové výzvy – rozhovor s Ondřejem Hudečkem – <i>Jan Lidmila</i>	17
Veřejné knihovny	
Digitální vzdělávání v knihovně očima knihovnice – <i>Ivana Rampáčková</i>	20
Obecní knihovna Mokrá-Horákov – Vesnická knihovna Jihomoravského kraje 2025 – <i>Ivana Brzobohatá</i>	22
Obyvák vesnice ve Statenicích: proměna knihovny v komunitní centrum – <i>Zuzana Brychtová Horecká, Barbora Černožorská</i>	24
Konference, akce	
Celostátní seminář regionální funkce knihoven 2025 – <i>Michaela Mrázová, Dana Petřádesová</i>	25
Výlet s tajenkou jako dárek k sedmdesátinám havířovské knihovny – <i>Romana Bartošková</i>	28
Kavárenské kvízy v milevské knihovně – <i>Petra Buzková Tůmová</i>	30
Informace pro knihovny	
E-půjčování e-knih a audioknih: bezplatná, nebo placená služba? – <i>Vít Richter</i>	31
Paměť novin: sémantické vyhledávání v historickém tisku pomocí AI – <i>Martina Bogár Smetánková</i>	33
Knižnice, ako laboratórium... zlyhanie a chyby nás posúvajú vpred a prekračujú hranice – <i>Roman Večerek</i>	36
Knihovnícký kvíz: herní pole vědomostí a zábavy v knihovně – <i>Lucie Líkařová Hasilová</i>	39
Z činnosti MZK	
Moravská zemská knihovna spolupracuje s Tchajwanem – <i>Tomáš Kubíček</i>	41
Mapované cestopisy – projekt DIGEOCAT – <i>Petr Žabička</i>	43
Týden knihoven 2025: Jsme tu pro vás. Naživo i online – <i>Iva Zadražilová, Martin Krčál</i>	44
Malé, naprosto tiché změny – <i>Jitka Matušková</i>	46
Knihovnícké osobnosti	
Vendula Foldynová – držitelka krajského ocenění MARK 2025 – <i>Ivana Kazdová</i>	47
Recenze	
Kreativní knihovník: Jak podporovat a rozvíjet čtenářství u dětí a mládeže – <i>Libuše Foberová</i>	49
Zkušenosti ze zahraničních knihoven	
Studijní pobyt Erasmus+ v Biblioteca Pública da Coruña – <i>Barbora Horáková</i>	51
Rozhovor	
AI může být skvělý nástroj, ale nikdy ne náhrada lidských vztahů – rozhovor s Barborou Karpíškovou – <i>Veronika Kašpárková</i>	54
Fejeton	
Poslední místo, kde je člověk bezpodmínečně člověkem – <i>Petr Šesták</i>	57

Vážení a milí čtenáři,

tímto číslem uzavíráme ročník věnovaný objevování knihoven z pohledu digitálních zdrojů a služeb, které nabízí. Uvědomujeme si, že jejich síla nespočívá jen v uchovávání a zprostředkování informací uživatelům, ale především ve schopnosti sdílet s nimi zkušenosti, učit a objevovat nové technologie v bezpečném a otevřeném prostředí. Proto čtvrté číslo nahlíží na knihovny jako na **průvodce digitálním vzděláváním**.

Ve *Studiích, člancích* se zamýšlíme nad knihovnami jako centry digitálního vzdělávání. O své zkušenosti se s námi podělila Městská knihovna Břeclav, která se proměnila v centrum digitální inovace. Moravskoslezská vědecká knihovna přibližuje své aktivity v oblasti mediálního vzdělávání. O tom, že moderní technologie nejsou zdaleka jen doménou velkých knihoven, Vás přesvědčí kolegyně z Místní knihovny Kostice (*Veřejné knihovny*). Představíme Vám projekt Paměť novin (*Informace pro knihovny*) a v rozhovoru s Ondřejem Hudečkem uvažujeme nad tématy hýbajícími naším oborem (*Proměny českého knihovnictví*).

Dále Vás s radostí seznámíme s Obecní knihovnou Mokrá-Horákov, která v prvním listopadovém týdnu získala ocenění Knihovna roku (*Veřejné knihovny*). Přinášíme Doporučení Ústřední knihovnické rady ČR pro poskytování bezplatných e-výpůjček ve veřejných knihovnách (*Informace pro knihovny*). Také Vás pozveme ke knihovnickému kvízu (*Informace pro knihovny*) a k návštěvě Španělska, konkrétně se ocitneme v Biblioteca Pública da Coruña (*Zkušenosti ze zahraničních knihoven*). V čísle nechybí ani čtenářská lekce, tipy na literaturu, nebo rozhovor věnovaný umělé inteligenci. Přejeme Vám příjemné čtení, úspěšný závěr letošního roku a vše dobré do roku nadcházejícího.

Za redakci časopisu Duha

Jan Lidmila

DUHA. Informace o knihách a knihovnách. Ročník 39 (2025), číslo 4.
Vydává **Moravská zemská knihovna v Brně**.

Adresa vydavatele a redakce:
Moravská zemská knihovna v Brně
Kounicova 65a, 601 87 Brno
Telefon: 541 646 126
E-mail: duha@mzk.cz
IČ 094943, DIČ CZ00094943

Foto na přední straně:
Digitální vzdělávání v Místní knihovně Kostice,
autor fotografie: archiv Mk Kostice.

Grafické zpracování: Pavel Václav Vaščák
Tisk: Tiskárna Brázda
Vychází 4× ročně tištěně i on-line.
Reg. číslo MK E 7312. Duha ISSN 0862-1985 (Print),
ISSN 1804-4255 (Online)

Redakce:

Mgr. Jan Lidmila, vedoucí redaktor,
PhDr. Veronika Kašpárková, redaktorka,
Mgr. et Mgr. Monika Kratochvílová, redaktorka.

Redakční rada:

prof. PhDr. Tomáš Kubíček, Ph.D. (Moravská zemská knihovna), předseda redakční rady, PhDr. Libuše Foberová, Ph.D. (Moravskoslezská vědecká knihovna v Ostravě), Mgr. Kateřina Janošková (Masarykova veřejná knihovna Vsetín), Bc. Pavel Zajíc (Městská knihovna Rožnov pod Radhoštěm)

jihomoravský kraj

Časopis vychází s podporou dotace Jihomoravského kraje.

Knihovna v roce 2050 je...

Knihovna v roce 2050 je...

Když se z počítačů stala hlavní komunikační média, hovořilo se o konci knih a s nimi i knihoven. Zatímco mnohem mladší elektronická média, jakými byly například diskety, zcela zmizela, knihám se daří stále dobře i v tištěné podobě, a proto se daří i knihovnám, přestože i v nich méně čteme a více se díváme. V roce 2050 to nebude jiné, ale vzroste potřeba vrátit se ke kultuře slova, za které bude ručit člověk, a ne umělá inteligence. Knihovny budoucnosti vidím jako čtenářské kluby s neomezeným ručením za opravdové slovo i jeho sdílení a šíření.

Knihovna v roce 2050 je...

otevřená a živá komunita lidí, jejich dovedností a nápadů. Rozcestník aktivit nabízející širokou paletu příležitostí s nízkým prahem vstupu. Útočiště pro ty, kdo ho hledají. Představuju si, že když někdo přijde do nové knihovny, narazí tam na skvělé, akční knihovníky a knihovnice a třeba i nové přátele – přesně tak, jak se to stalo mně. Stejně tak si přeju, aby knihovna byla prostorem, kam můžu poslat svou kamarádku samoživitelku s dětmi – aby tam našly někoho, kdo se jim bude věnovat, a místo, kde stráví čas smysluplně a ideálně zdarma. Ráda bych si v knihovně mohla půjčit nejen knihu, ale třeba i brusku, zajít na swap nebo na lokální slam. Aby to bylo místo, kam kdokoli přijde studovat, poslouchat hudbu, tvořit, nebo si natočit podcast. Místo, kde to voní, kde je světlo a kde se lidé setkávají. Možná to celé zní jako sen, ale já vlastně jen skládám své zážitky ze světových knihoven, které už takhle fungují. A moc si přeju, aby tenhle potenciál knihoven byl jednou naplno vnímán i u nás v Česku – a hlavně široce podporován.

Knihovna v roce 2050 je...

vzácným prostorem živého kontaktu mezi lidmi – v době, kdy osobní setkání ustupují digitálním rozhraním, zůstává místem, kde je možné potkat druhé i zažít obyčejný lidský rozhovor s knihovníkem, jehož role nemůže být nahrazena algoritmem. Když udeří krize, stává se knihovna spolehlivým hubem, kde mohou získat informace a podporu k tomu, abych situaci zvládli, nebo bezpečným přístavem, kde je možné chvíli zůstat a nabrat síly. A konečně je prostorem příběhů, protože právě díky nim vyjadřujeme svou identitu a dáváme svému životu smysl – ať už budou sdílené naživo, uchované v knize nebo zprostředkované hologramem, knihovna je domovem vyprávění, které nás spojuje.

*Jiří Přibáň, soudce
Ústavního soudu ČR
a sociolog*

*Klára Joklová, výkonná
ředitelka Wikimedia
Česká republika*

*Richard Smejkal, velitel
Ústředního krizového
týmu Červeného kříže*

Knihovny jako centra digitálního vzdělávání

Martin Krčál

Martin.Krcal@mzk.cz

Úvod

Svět vzdělávání prochází tichou, ale zásadní revolucí. Učíme se jinak, než jsme se učili třeba ještě před deseti lety. Vzdělávání bývalo po dlouhá desetiletí spojeno především se školou, tedy institucí, která představovala centrum učení, poznání i společenského rozvoje. Školní vzdělávání bylo základním rámcem, do kterého přirozeně zapadaly další formy vzdělávání jako kurzy, kroužky, univerzity třetího věku nebo knihovnické semináře. Tyto formy navazovaly na formální vzdělávací systém a rozšiřovaly ho o prvek neformálnosti, osobního rozvoje a komunitního učení. Knihovny v tomto systému sehrávaly významnou, byť doplňkovou roli. Nabízely prostor pro setkávání, pro doplňující kurzy, přednášky nebo čtenářské kluby. Vzdělávání bylo chápáno jako činnost vázaná na konkrétní čas a místo. Člověk musel přijít někam, aby se něco naučil. Učení probíhalo v prostředí, které mělo jasné vymezené hranice. V případě knihovny to byla studovna, konferenční místnost nebo počítačová učebna.

Dnes se však tyto hranice pomalu rozpívají. Vzdělávání se přesouvá do digitálního prostoru, kde se učení stává dostupným odkudkoli a kdykoli. Z formálního a organizovaného procesu se postupně mění v osobní, plynulý a celoživotní. Moderní technologie, otevřené vzdělávací zdroje a umělá inteligence dávají jednotlivcům možnost učit se vlastním tempem, podle svých potřeb a zájmů. Knihovny, které byly dlouho považovány za doplněk školního systému, tak získávají novou příležitost. Mohou se stát aktivním průvodcem, ale i tvůrcem ve světě digitálního vzdělávání a díky své otevřenosti, důvěryhodnosti a schopnosti propojovat technologie s lidským přístupem, mohou stát v jeho samotném středu.

Role knihoven v digitálním věku

Tradiční role knihoven je úzce spjata s jejich historickým posláním, čímž je získávání, zpracovávání, uchovávání a zpřístupňování informací. Knihovny byly po staletí „bránou k vědění“, místa, kde lidé získávají přístup k informacím, které jim pomáhají vzdělávat se, rozvíjet i chápat svět kolem sebe. Sloužily jako instituce kulturní paměti uchovávající lidské poznání v tištěné podobě. Jejich úkolem bylo poskytovat **rovný přístup** ke knihám a dalším dokumentům bez ohledu na sociální postavení, vzdělání nebo ekonomické možnosti uživatelů. Knihovník byl vždy vnímán jako průvodce, který pomáhá čtenáři najít správnou informaci, porozumět jí a využít ji, čímž knihovny významně přispívaly k rozvoji vzdělanosti, kritického myšlení a demokracie a ke kultivaci společnosti.

S rozvojem internetu a nových technologií stojí knihovny před novou výzvou. Měly by zůstat garantem rovného přístupu i v digitálním světě a aktivně přispět k odstraňování digitální propasti. Pandemie Covid19 ukázala výrazné prohloubení této propasti. Mnoho lidí tehdy náhle ztratilo fyzický přístup ke škole, k práci nebo k veřejným službám, zároveň zůstalo bez potřebného připojení, zařízení nebo jim chyběly digitální kompetence. (Public Library Association, 2024, s. 14) Knihovny tehdy reagovaly přechodem do online prostoru. V Moravské zemské knihovně jsme začali pořádat webináře, plánované výstavy jsme přenesli do digitálního prostoru a na adrese online.knihovny.cz jsme připravili rozcestník ke zdrojům pro jednotlivé skupiny uživatelů.

Je také třeba zdůraznit, že knihovny dnes nabízejí své zdroje nejen v tradiční tištěné podobě, ale i ve formě e-knih, audioknih

a databází. V poslední době se rozšiřuje také nabídka českého digitálního obsahu, a to zejména díky nabídce služeb Bookport a Palmknihy. Prostřednictvím digitalizace rozvíjejí také své digitální sbírky, které se snaží v rámci právních možností zpřístupňovat široké veřejnosti. Významným milníkem je projekt **Díla nedostupná na trhu (DNNT)**, který umožňuje čtenářům prostřednictvím knihoven přístup k vybraným dílům, jež jsou stále chráněna autorským právem, ale již nejsou k dispozici na běžném knižním trhu. (Národní knihovna ČR, c2025) Tento model zpřístupňování představuje průlom v oblasti rovného přístupu k informacím. Umožňuje vzdělávacím institucím, studentům i veřejnosti legálně využívat digitalizované fondy národního kulturního dědictví.

Rozvoj digitálních knihoven a rozšiřující se nabídka elektronických databází zásadně proměnily přístup ke vzdělávacím materiálům a staly se klíčovým pilířem současného vzdělávacího systému. Knihovny dnes prostřednictvím svých digitálních sbírek zpřístupňují uživatelům obrovské množství dokumentů, které by jinak nebyly fyzicky dostupné, zejména v menších městech a regionech bez univerzitní infrastruktury. Digitalizace tak významně rozšiřuje vzdělávací příležitosti a odstraňuje geografické i sociální bariéry v přístupu k informacím. (Li, Jiao, Zhang a Xu, 2019)

Významnou roli při dalším rozvoji a zpřístupňování digitálních sbírek bude hrát umělá inteligence, která zásadně změní způsob, jakým lidé s informacemi pracují. Již nyní se objevují nástroje umožňující inteligentní vyhledávání dokumentů, analýzu obsahu nebo automatické doporučování relevantních zdrojů na základě potřeb uživatele. Funkce AI zkusíme i v českém prostředí v rámci systému Kramerius. Na portálu Knihovny.cz experimentujeme s vektorovým vyhledáváním (služba Objevknihu.knihovny.cz). Do budoucna může AI ovlivnit i samotnou tvorbu odborných textů, a to například podporou při psaní, sumarizaci či ověřování informací. Knihovny tak mohou sehrát

důležitou roli v tom, aby tyto technologie byly využívány eticky, transparentně a ve prospěch vzdělávání.

Díky těmto změnám se knihovny mohou posunout od role strážců tištěného kulturního dědictví do pozice aktivních poskytovatelů digitálního vědění, kteří nejen zpřístupňují obsah, ale také podporují digitální kompetence, mediální gramotnost a samostatnost při práci s informacemi.

Formy a nástroje digitálního vzdělávání v knihovnách

Tradiční formy vzdělávání v knihovnách mají dlouhou historii a tvoří pevný základ jejich komunitní role. Patří sem především prezenční kurzy, tematické přednášky, besedy, komunitní setkávání či praktické dílny a workshopy, které podporují celoživotní učení a propojují lidi s podobnými zájmy. Mnohé knihovny také pořádají čtenářské kluby, vzdělávací cykly pro seniory nebo lekce informační a mediální gramotnosti pro studenty. Tyto aktivity představují osvědčený a velmi žádaný způsob vzdělávání, protože nabízejí osobní kontakt, prostor pro diskuzi a bezpečné, přístupné prostředí.

S nástupem nových technologií a proměnou způsobu, jakým lidé získávají informace, však knihovny stojí před výzvou digitalizace vzdělávání. Pojďme se podívat na možnosti, jak mohou knihovny rozšířit své tradiční vzdělávací aktivity o digitální formy učení. Dnes již existuje řada osvědčených metod a přístupů, které knihovny v oblasti digitálního vzdělávání úspěšně vyzkoušely. Může jít o **kombinované formy učení** (blended learning), kde se propojuje prezenční a online výuka, často doplněná o **interaktivní workshopy, webináře** či otevřené i uzavřené **online kurzy** a kurzy typu **MOOC** (Massive Open Online Courses). Tyto formáty umožňují účastníkům učit se z různých míst a v případě MOOC nebo online kurzů postupovat vlastním tempem.

Vedle toho lze využívat i další formy učení, které jsou na realizaci méně náročné, ale

zároveň velmi účinné. Jednou z nich je **micro-learning (mikroučení)**, což je metoda založená na krátkých online lekcích v délce do 5 minut, které často kombinují stručné výukové video s doplňujícími studijními materiály (vysvětlující texty, infografiky, myšlenkové mapy apod.) či kvízem. Tento formát umožňuje účastníkům učit se postupně, v krátkých intervalech a podle vlastních časových možností. Ještě kompaktnější variantou je **nano-learning (nanoučení)**, který redukuje vzdělávací obsah na maximum (do dvou minut, často však délka nepřesáhne 30 sekund). Cílem je předat jednu klíčovou myšlenku nebo dovednost co nejrychleji a neefektivněji, např. prostřednictvím krátkého videa, animace nebo interaktivního příspěvku na sociálních sítích. (Ministerstvo práce a sociálních věcí, c2025) Tyto formáty se výborně hodí pro knihovny, které chtějí nabídnout vzdělávání přístupné na jedno kliknutí a srozumitelné, čímž vycházejí vstříc požadavkům zrychleného tempa dnešní digitální doby.

V souvislosti s rozvojem digitálních forem učení se objevují nové přístupy, které kombinují dobrou přístupnost a multimediální obsah. Kromě videí a online kurzů se stále více prosazuje i učení prostřednictvím poslechu, tedy vzdělávání formou podcastů. Tento přístup, který označují jako **podcast learning**, chápou jako způsob neformálního učení založený na zvukovém obsahu. Je ideální pro dnešní dobu, kdy se lidé vzdělávají v pohybu, mezi aktivitami a podle svých časových možností. Pojem zatím není v odborné literatuře pevně ukotven, avšak vychází z principů tzv. audio-based learningu a rozšiřuje koncept digitálního vzdělávání o rozměr poslechu a reflexe.

Stále větší důraz je kladen i na komunitní učení ve virtuálním prostoru. **Digitální komunitní učení** spojuje principy spolupráce a sdílení znalostí s možnostmi online prostředí. Uživatelé se učí společně ve virtuálních skupinách, diskuzích či videoworkshopch, kde sdílejí zkušenosti a inspiraci. Knihovny mohou tyto aktivity podporovat tvorbou online

komunit a kurzů, které propojují lidi napříč místy i generacemi. Takové učení posiluje soudržnost, podporuje neformální vzdělávání a udržuje vztah mezi knihovnou a jejími uživateli i v digitálním světě.

Gamifikace využívá herní principy a soutěživost k motivaci a zapojení účastníků do vzdělávacího procesu. V knihovnách se projevuje formou interaktivních her, úkolů nebo kvízů, které propojují zábavu s poznáváním. Skvělým příkladem je aktivita „Poznej MZK s Amosem“, která v MZK nahradila klasické exkurze. Hra probíhá v reálném prostoru knihovny, kde se studenti se svými mobilními telefony vydávají plnit úkoly, hledat indicie a objevovat služby knihovny. Aktivity s prvky gamifikace lze přenést i do virtuálního prostoru, takže není nutné vázat je na fyzickou návštěvu knihovny.

Projektové a badatelské učení patří mezi metody, které rozvíjejí samostatnost, tvořivost a kritické myšlení studentů. Namísto pasivního přijímání informací zde účastníci řeší konkrétní problém nebo vytvářejí vlastní výstup. Knihovny mohou v tomto procesu poskytovat základy, odbornou podporu i přístup ke kvalitním zdrojům informací, a tím se stát přirozeným partnerem škol a studentů při realizaci těchto aktivit. Knihovníci mohou působit jako mentoři, kteří pomáhají s vyhledáváním, ověřováním a zpracováním informací, ale také s tvorbou výsledného výstupu a jeho prezentací. V MZK uvažujeme o klubech studentů středních škol, kteří píšou SOČ, maturitní nebo jinou odbornou práci, kde by sdíleli své zkušenosti a rádi bychom jim v budoucnu nabídli prostor pro prezentaci jejich výstupů.

To vše může fungovat i v online prostředí, kde knihovna studentům nabídne **nástroje pro virtuální spolupráci a bezpečné digitální zázemí** pro realizaci jejich projektů. Kromě přístupu k odborným databázím a citačním manažerům (např. Citace PRO) mohou knihovny zprostředkovat i moderní nástroje umělé inteligence, které studentům pomáhají při vyhledávání informací, psaní či analýze dat. Patří sem

velké jazykové modely jako ChatGPT, nebo specializované AI nástroje typu NotebookLM, Scite, Gamma, Heygen či ElevenLabs, které zjednodušují učící proces a pomáhají s výstupy projektů.

Knihovny zároveň mohou sehrát klíčovou roli v rozvoji digitální, citační a publikační etiky a pomáhat studentům chápat, jak AI využívat zodpovědně a transparentně. Měly by vést uživatele k tomu, aby dokázali rozlišovat mezi vlastní tvorbou a obsahem generovaným strojem, správně uváděli zdroje a respektovali principy akademické integrity. Tím se knihovny stávají nejen technickým, ale i etickým průvodcem digitálního a badatelského vzdělávání, budou propojovat školní výuku, knihovní zdroje a moderní technologie do jednoho inovativního a bezpečného vzdělávacího prostředí, které podporuje kreativitu i odpovědné využívání AI.

Závěr

Digitální vzdělávání představuje pro knihovny velkou výzvu, ale i mimořádnou příležitost posílit svou roli v moderní společnosti a stát se aktivními partnery ve vzdělávání všech generací. Aby tuto roli naplnily, je třeba inspirovat se navzájem, sdílet úspěšné příklady i poučení z méně podařených projektů. Knihovny by měly budovat platformy pro výměnu zkušeností, kde se mohou potkávat odborníci z různých oblastí a společně vytvářet inovativní vzdělávací přístupy. Sdílením programů, lekcí a digitálních nástrojů můžeme posunout vzdělávací činnost knihoven na novou úroveň a ukázat, že knihovna není jen místem, kde se informace uchovávají, ale především místem, kde se z nich lidé učí

a rostou. Tím mohou knihovny získat zpět svou společenskou prestiž a proměnit se z tradičních půjčoven knih v moderní, živé instituce 21. století, které propojují vzdělávání, technologie a komunitní život.

Zdroje

- LI, Shuqing, Fusen JIAO, Yong ZHANG a Xia XU, 2019. Problems and Changes in Digital Libraries in the Age of Big Data From the Perspective of User Services. The Journal of Academic Librarianship [online]. Elsevier BV, 45(1), 22-30 [cit. 2025-10-22]. ISSN 0099-1333. Dostupné z: doi:10.1016/j.acalib.2018.11.012
- MINISTERSTVO PRÁCE A SOCIÁLNÍCH VĚCÍ, c2025. Mikroučení a nanoučení [online]. [cit. 2025-10-22]. Dostupné z: <https://portaldigi.cz/mikrouceni-a-nanouceni/>
- NAGARE, Niles, 2025. Emerging Roles of Library Professionals in the Digital Age. International Journal of Research and Scientific Innovation [online]. RSIS International, 12(8), 1760–1764 [cit. 2025-10-22]. ISSN 2321-2705. Dostupné z: doi:10.51244/ijrsi.2025.120800158
- NÁRODNÍ KNIHOVNA ČR, c2025. Díla nedostupná na trhu [online]. [cit. 2025-10-22]. Dostupné z: <https://dnnt.cz/>
- PUBLIC LIBRARY ASSOCIATION, 2024. 2023 Public Library Technology Survey: Summary Report [online]. Chicago: Public Library Association [cit. 2025-10-22]. Dostupné z: https://www.ala.org/sites/default/files/2024-07/PLA_Tech_Survey_Report_2024.pdf

Prohlášení

Při psaní textu byly využity nástroje umělé inteligence – ChatGPT, Scite a Elicit – pro rešeršní podporu a pro stylistické i gramatické úpravy textu.

Bude vás zajímat, že...

... vítězem celostátní soutěže Knihovna roku 2025 se stala Obecní knihovna Mokrá-Horákov z Jihočeského kraje. Druhé místo obsadila Městská knihovna Josefa Čižmáře ve Vizovicích a třetí místo získala Městská knihovna Bílovec. Kromě toho udělila porota zvláštní ocenění Knihovně Karla Hynka Máchy v Litoměřicích. Ocenění **MARK** pro mladé knihovníky bylo uděleno **Lucii Čevelové** z Knihovny Kroměřížska. Cenu pro **Městskou knihovnu roku 2025** obdržela **Knihovna Matěje Josefa Sychry ze Žďáru nad Sázavou**.

Městská knihovna Břeclav: Proměna v centrum digitální inovace a vzdělávání

Jaroslav Čech

reditel@knihovnabreclav.cz

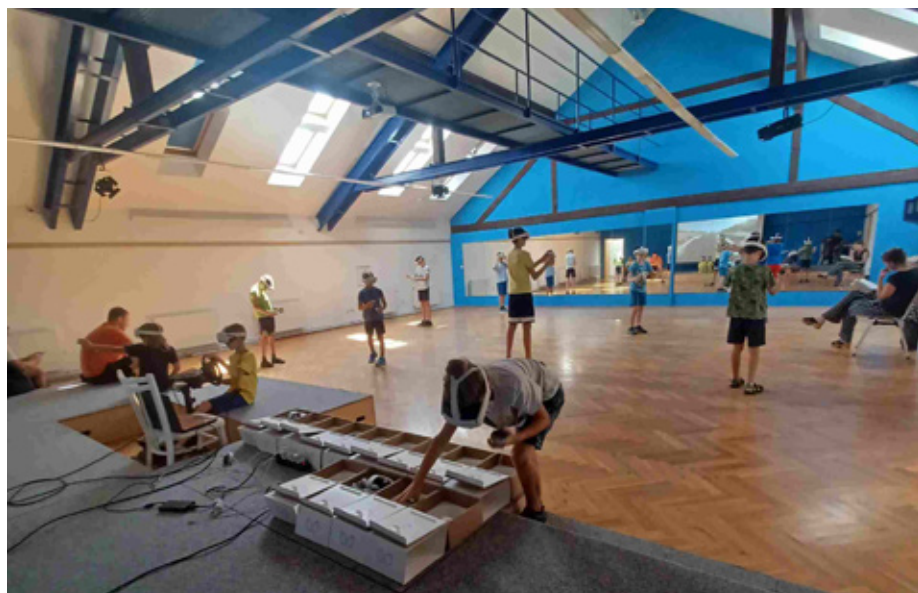
Městská knihovna Břeclav se v posledních letech aktivně proměňuje z instituce zaměřené na tištěné dokumenty na moderní, multimediální informační a komunitní centrum. Tato transformace, podpořená dotačním programem VISK3 a spoluprací s MAS Lednicko-valtický areál, má jasný cíl: zvýšit digitální kompetence obyvatel regionu a připravit komunitu na výzvy Průmyslu 4.0. Knihovna se tak stává místem, kde technologie nejsou hrozbou, ale branou k poznání, tvořivosti a propojení lidí napříč generacemi.

Robotovna: Programování hrou a podpora STEM

Základem technologických aktivit knihovny je **projekt Robotovna**, který se od roku 2021 rozvíjí ve více etapách. První fáze, symbolicky pojmenovaná *Úsvit robotů*, přinesla první sadu robotů (Ozobot, mBot, BBC Micro:bit) a vznik zázemí pro rozvoj technické gramotnosti.

Na tento úspěch navázaly další fáze s rozšířením o pokročilejší roboty – například LEGO Wall-E, Cue Onyx apod. V rámci dobrovolnického hnutí **CoderDojo** se tu mladí programátoři učí přemýšlet v algoritmech a „přimět stroje, aby je poslouchaly“.

Díky nákupu třídních sad (Ozobot EVO, Blue-Bot) může knihovna podporovat nejen

Lekce virtuální reality Městské knihovny Břeclav

výuku pro žáky základních škol v hlavní budově, ale i ve všech pobočkách. Pro školy je schopna připravit lekci na jakékoliv požadované téma. Roboty v případě zájmu zapůjčuje i menším knihovnám v regionu – Břeclav se tak stává přirozeným metodickým centrem technického vzdělávání na knihovnické půdě.

Makerspace/3Děčko: Otevřená dílna a kultura tvoření

Paralelně s rozvojem robotiky vznikla v knihovně i **tvořivá dílna 3Děčko**, která zpřístupňuje moderní technologie široké veřejnosti. Dílnu tvoří 3D tiskárny Prusa Research, řezací plotr Brother ScanNCut a multifunkční termotransferový lis. Zde se fantazie mění v hmotné objekty – od drobných figurek až po funkční součástky.

V dalších etapách knihovna rozšířila dílnu o vyšivací stroj Brother, který spojuje digitální techniku např. i s lidovou tradicí – návštěvníci si mohou plátěnou tašku, tričko, nebo i jiný kus oděvu vyzdobit libovolnou nášivkou, klidně i v podobě **slováckého ornamentu**. V roce 2024 přibyla i nejmodernější tiskárna Prusa MK4, která představuje další kvalitativní skok v oblasti 3D tisku. Knihovna pořádá pro zájemce kurzy 3D modelování v programech Onshape, Fusion 360 a Tinkercad. 3Děčko se stalo místem, kde se tvořivost setkává s technologií – od nápadu k hotovému výrobku. Učí návštěvníky chápat principy moderní výroby, trpělivosti i radosti z vlastního tvůrčího úspěchu.

TeenLab: Virtuální realita, hry a komunita mladých

Zatímco mladší děti si získala Robotovna, mládež si od letošního roku může najít své místo v **TeenLabu** – moderním prostoru, který dále mění představu o tom, co může knihovna být. TeenLab je **laboratoř nápadů, her a objevování**, kde se setkávají svět virtuální reality, 3D tisku, robotiky i herních technologií.

Virtuální realita zde hraje zásadní roli: knihovna využívá brýle **Meta Quest 3**

i výkonné herní PC stanice nejen pro zábavu, ale i pro výuku. Studenti mohou „projít“ lidským tělem, prozkoumat vesmír, poznat historická města nebo se ponořit do příběhu Anne Frankové. V současnosti disponuje knihovna 22 VR headsety – může tak nabídnout kompletní lekci dohromady pro celou třídu.

Vedle VR je oblíbenou součástí i **herní zóna** s PlayStation 5 a výkonnými PC. Hry zde nejsou vnímány jako pouhá zábava – knihovníci z nich dělají nástroj k rozvoji strategického myšlení, empatie a týmové spolupráce. A právě díky nim nachází do knihovny cestu nová generace – mladí lidé, pro které je digitální svět přirozeným prostředím. TeenLab není jen místnost s technikou – je to živá komunita. Scházejí se tu žáci, učitelé, rodiče i nadšenci, sdílejí nápady, učí se spolupracovat a objevují nové možnosti. TeenLab je prostorem, kde kultura a technologie jdou ruku v ruce.

Dopad a regionální význam

Aktivita Městské knihovny Břeclav v oblasti digitálních inovací mají výrazný ohlas. Za inspirativní práci s mladými čtenáři a podporu technického vzdělávání byla **Jana Zeithammerová** oceněna **Cenou města Břeclavi 2023** i vítězstvím v jihomoravském kole soutěže MARK. A nynější vedoucí TeenLabu **Milan Buršík** a koordinátorka akcí pro menší děti **Magdalena Teturová** za ní ve vymyšlení nových aktivit nijak nezaostávají, ba naopak.

Knihovna zároveň poskytuje školení knihovníkům v celém regionu a nabízí metodickou pomoc při rozvoji podobných aktivit v menších obcích. Její projekty jsou příkladem, jak může knihovna 21. století spojit vzdělávání, zábavu a komunitní život v jeden organický celek. Městská knihovna Břeclav se tak stává místem, kde se prolíná vůně knih se zvuky 3D tiskárny, kde roboti učí děti myslet logicky a kde virtuální realita otevírá nové obzory. Místem, kde se digitální budoucnost vytváří ruku v ruce se čtenářskou zvědavostí.

Od přednášky k zážitku: Jak v Moravskoslezské vědecké knihovně učíme o médiích

Jakub Klimek Maruš
jakub.marus@msvk.cz

Moravskoslezská vědecká knihovna v Ostravě se mediálnímu vzdělávání věnuje už několik let. Z původně jediné lekce o fake news se postupně vyvinul ucelený program tří tematicky zaměřených workshopů, které staví na aktivitě a zkušenosti studentů. Cesta k současné podobě přitom vedla přes vzdělávání knihovníků i pedagogů a spolupráci s odborníky na mediální vzdělávání, dezinformace a psychologii působení. Článek shrnuje, jak se přístup knihovny měnil a co se při práci s tématem osvědčilo.

Od prvních impulzů k systematickému vzdělávání

Téma mediální gramotnosti jsme v Moravskoslezské vědecké knihovně v Ostravě začali vnímat jako důležité už před pandemií covidu. Tehdy se v mediálním prostoru objevovalo stále víc neověřených informací, polopravd i zjevných lží, a my jsme cítili, že knihovna by měla nabídnout vzdělávací program, který toto téma přiblíží studentům – zejména tam, kde si na něj učitelé sami netroufají.

Během pandemie se vlna dezinformací naplno projevila – a spolu s ní i potřeba vzdělávání, které by lidem pomohlo zorientovat se v informačním chaosu. Reagovali jsme mimo jiné uspořádáním čtyřdenního workshopu pro pedagogy a knihovníky *Máte správné informace?*, vedeného čtyřmi odborníky na různé oblasti – od monitoringu a typologie dezinformací přes psychologii působení až po mediální vzdělávání. Tento kurz nám dal pevný základ, na němž jsme později postavili vlastní vzdělávací program nejen pro školy. V následujících letech jsme se snažili navázat i dalšími workshopy s odborníky – zaměřenými například na konspirační teorie, extremismus nebo specifika mediálního vzdělávání. Díky tomu jsme postupně poskládali mozaiku znalostí, která nám umožnila vytvořit ucelený a prakticky orientovaný systém lekcí.

Od jedné lekce ke třem blokům

S výjimkou lekce zaměřené více na kyberbezpečnost a spíše jednorázových lekcí jako *Robot novinářem*, který propojoval digitální a mediální gramotnost, jsme nabídli jedinou lekci věnovanou především tématu fake news. Devadesátiminutová lekce byla postavená převážně na reálných ukázkách dezinformací a výkladu.

Zájem škol byl sice velký, ale brzy jsme narazili na to, že jedno setkání nestačí: přibývalo témat, která s dezinformacemi souvisí – od fungování médií přes (nepřiznanou) reklamu až po roli sociálních sítí. Nakonec jsme proto lekci rozdělili na tři samostatné bloky, které se doplňují, ale fungují i samostatně: Média stará i nová, Manipulace a dezinformace a Sociální sítě. Každý z nich se zaměřuje na jiný aspekt mediálního prostředí a nabízí účastníkům prostor k vlastní aktivitě.

Tři lekce, tři pohledy na svět médií

1. Média stará i nová

První lekce představuje základy fungování médií. Studenti zkoumají, jak vzniká zpráva, kdo ji vytváří, jaký je rozdíl mezi seriózními, bulvárními a tzv. alternativními médii nebo co jsou veřejnoprávní média a čím se liší od státních médií. V aktivitách pracují s ukázkami z různých zdrojů a podle jejich stylu, slovní zásoby či vizuálního

zpracování odhadují, odkud pocházejí. Diskuze by pak měla přirozeně vést k tomu, podle čeho vlastně lidé posuzují důvěryhodnost médií.

2. Manipulace a dezinformace

Druhý blok rozvíjí téma práce s informací. Studenti se seznamují s nejčastějšími manipulačními technikami a motivacemi, které stojí za tvorbou a šířením dezinformací. Ve skupinách přiřazují výroky k popisům konkrétních technik (např. apel na emoce, vytržení z kontextu, strašení) a vytvářejí vlastní krátkou „fake news“. Nad příkladovým textem ve skupinách diskutují o motivacích a cílech různých modelových dezinformátorů, aby snáz dokázali rozpoznat, když se stanou cílem některého z nich.

3. Sociální sítě

Třetí lekce přesouvá pozornost od médií k jednotlivci. Zabývá se tím, jak na nás sociální sítě působí prostřednictvím algoritmů, nabízí a hodnotí možné reakce na nevhodný obsah či tlak sociálních sítí. Studenti si mohou uvědomit, jak na sítích vytváříme obraz sebe sama, nebo jak rozeznat autentický obsah od reklamy. Jednou z nejoblíbenějších částí je aktivita porovnávající *online personu* a *skutečnost*: studenti vytvářejí z fiktivního deníku dívky příspěvky na Instagramu a poté porovnávají, jak vystihují její skutečný život popsany v deníku. Cílem není moralizování, ale společná reflexe – jaký dojem

chceme na sítích budit a jak se při čtení a vytváření příspěvků cítíme.

Od frontální výuky k aktivitě studentů

Zatímco původní lekce byla založená hlavně na výkladu lektora, dnes stojí naše programy na aktivním zapojení studentů. Místo dlouhého povídání dáváme prostor práci ve skupinách, diskuzi a tvůrčím úkolům. Přestože studenti pracují s menším množstvím informací i reálných příkladů, ukazuje se, že právě tato změna přináší největší efekt – studenti se nebojí klást otázky, lépe si pamatují principy a sami hledají souvislosti. Pro lektory je zase práce s aktivní třídou mnohem inspirativnější: každá skupina přináší jiné názory i zkušenosti a často vznikají podnětné debaty, které přesahují rámec původního tématu.

V Moravskoslezské vědecké knihovně v Ostravě plánujeme v mediálním vzdělávání pokračovat – rozšiřovat nabídku i pro dospělé návštěvníky a zkoumat možnosti propojování mediální a informační gramotnosti. Hlavním ponaučením je však: *méně teorie, více (aktivní) zkušenosti*. Když lidé – ať už studenti, nebo dospělí – dostanou prostor si mediální principy sami vyzkoušet, dokážou je pak mnohem snáz rozpoznat i v běžném životě.

Lekce mediálního vzdělávání v Moravskoslezské vědecké knihovně v Ostravě

Divadelní workshop – Úvod do teorie divadla

Radim Horák

podrouzkova.detske@kmo.cz

Cílová skupina: žáci 8. a 9. tříd ZŠ + studenti ZŠ
Časová dotace: 90 minut

Cíle:

- Žák pracuje s pojmy „drama“ a „divadlo“ v širších souvislostech.
- Žák hledá vhodná řešení a empaticky reaguje.
- Žák se zamýšlí nad informacemi, které se k němu dostávají, a kriticky je třídí.

Klíčové kompetence: k učení, komunikační, k řešení problémů

Vzdělávací oblasti: jazyk a jazyková komunikace, umění a kultura, člověk a společnost

Pomůcky: PPT prezentace, flipchart, fixy, kouzelný prsten, kartičky (pantomima), pracovní listy, náznak dekorace, několik rekvizit ve venkovském stylu: dřevěný stůl a židle, šicí souprava, keramické nádobí apod.

Úvod

Žáky (studenty) přivítáme v knihovně a usadíme do půlkruhu nebo v řadách za sebou (podle počtu žáků a rozvržení místnosti). Seznámíme žáky s cílem lekce a motivujeme je k aktivní účasti. Navození správné atmosféry ve skupině a vytvoření bezpečného prostředí výrazně ovlivní průběh besedy a participaci na workshopu.

Teoretická část

S pomocí PPT prezentace (vypracované nejlépe heslovitě s ilustračními doprovodnými fotografiemi, grafy a obrázky) žáky stručně seznámíme se základními pojmy z oblasti divadelní teorie – literární druhy a žánry, drama, scénář, scénické poznámky, ferman, inspicient, nápověda, portál apod. Připomeneme výrazné osobnosti českého divadla z minulosti a současnosti a zmíníme divadelní scény v regionu. Pokud máme

prostor, můžeme se žáků zeptat, zda – kromě hromadných školních akcí – navštěvují divadelní představení i sami ve svém volném čase či zda preferují moderní, nebo tradiční pojetí divadla.

Workshop

V této části již aktivně zapojíme žáky do workshopu – při práci s hlasem použijeme pracovní listy s jazykolamy (*Osuš si šosy. Líbej mě, líbej, mír mi přej, bílá moje lani. Ta teta to tam mete. Prát modré prádlo. Zlou Zizinu zlobí zuby.*) i složitějšími výrazy (viz příloha). Zdůrazníme, že všechny emoce na jevišti lze vyjádřit mj. intonačně. Např. větu *Dnes se mi nechtělo vstávat* mohou žáci zkusit vyslovit **vesele**, **smutně**, **rozzlobeně**, **překvapeně**, **ironicky** apod. Žáci se ve výslovnosti jazykolamů a později i v improvizovaných výstupech střídají, zapojujeme jich co možná nejvíce. Lze pracovat s výslovností dlouhých hlásek a slabik a zkoušet čist nahlas a v libovolném rytmu atd.

Seznámíme žáky také s důležitostí využití **celkové plochy jeviště a pohybu v jevištním prostoru a na forbině**, zdůrazníme některá herecká pravidla (neotáčet se zády k publiku, „nešaškovat“ a nepřehrávat). Můžeme postupně vyvolávat jednotlivce či dvojice, které si vylosují kartičku s určitou činností a tu pantomimicky předvedou. Jinou variantou je použití „kouzelného prstenu“, po jehož otočení se druhý z dvojice „promění“ v zadanou věc či zvíře. Tyto aktivity slouží jako příprava na finální výstup s textem před publikem, které tvoří žáci a pedagogický doprovod.

V závěrečné části rozdáme žákům pracovní listy/scénáře (v našem případě úryvek z realistického dramatu Aloise a Viléma Mrštíkových *Maryša*, 4. jednání, výstup 9.). Pozorně s žáky

projdeme popisy jednotlivých postav a jejich charaktery, všímáme si scénických poznámek, specifického nářečí a celkové atmosféry dané scény. Na vhodném místě připravíme v náznaku dekoraci a rozmístíme několik rekvizit (viz světnice u Vávrů ve mlýně), kostýmy řešit nemusíme.

Po krátkém „castingu“ můžeme vybírat první herce a herečky z řad žáků, kteří se pokoušejí danou scénu zahrát tak, jak nejlépe dovedou. Nezapomeneme je povzbuzovat, zároveň se nebojíme s žáky výstupy několikrát opakovat a jejich výkony na jevišti zlepšovat. Jednotlivé postavy průběžně vyměňujeme za jiné „herce“, mužské role mohou hrát i děvčata a naopak (nesnažíme se ovšem sklouzávat k parodii a režisérsky a zároveň citlivě všechny vystupující vedeme k dodržení smyslu dané scény a jejího vyznění).

Zajímavým bodem je závěrečné promítnutí stejného výstupu z videozáznamu divadelního představení v podání profesionálních herců (v našem případě Městského divadla ve Zlíně, Petra Hřebíčková v roli Maryši – Cena Thálie 2008).

Závěr

Žáky poprosíme o jejich postřehy a požádáme je o hodnocení jednotlivých výstupů. Oceníme zapojení všech, kteří s odvahou a trémou předstoupili před ostatní a pokusili se divadelní výstupy ztvárnit na improvizovaném jevišti. Motivujeme žáky k návštěvě divadelních představení v místě jejich bydliště, jeho okolí nebo v hlavním městě. Všechny zúčastněné můžeme odměnit potleskem.

Ohlasy pedagogů

Gymnázium Ostrava-Zábřeh, Volgogradská 6 a, třída tercie A – Mgr. Veronika Vydrová

Obsahově i formou skvělý workshop, studenti byli zapojováni, humor v průběhu příjemně občerstvuje a pomáhá udržovat pozornost. Lektor je odborník na dané téma a dokáže zaujmout a udržet pozornost. Část s nácvikem divadla

Divadelní workshop

umožňuje studentům vyzkoušet si divadlo na vlastní kůži. Příjemné bylo i prostředí pobočky knihovny.

Gymnázium Ostrava-Zábřeh, Volgogradská 6 a, třída tercie B – Mgr. Jindřiška Kaszová

Žáci byli s workshopem velmi spokojeni. Vyhovovalo jim, že jste zejména v úvodní části (práce s hlasem, kouzelný prsten, ...) vyvolával žáky sám, takže se zapojili i ti, kteří by se běžně sami nepřihlásili. V podstatě se aktivně na workshopu podíleli všichni přítomní žáci třídy. Lekce byla svědomitě připravena včetně teorie. Studentům se také líbilo, že mohli na závěr zhlédnout část záznamu představení, kterou se sami snažili zahrát. Většina studentů by uvítala, kdyby byl workshop o něco delší a úplně všichni si vyzkoušeli roli Maryši a Vávrů.

Zdroje:

HUBÁČEK, Jaroslav. Rétorické minimum pro studující učitelství. Vydání první. V Ostravě: Pedagogická fakulta, 1990. 154 stran. ISBN 80-7042-018-9.

MAŘÍKOVÁ, Marie. Rétorika: manuál komunikačních dovedností. 2., dopl. vyd. Praha: Professional Publishing, ©2001. 152 s. ISBN 80-86419-10-X.

MRŠTÍK, Alois a MRŠTÍK, Vilém. Maryša. V nakladatelství Fortuna Libri vydání první. V Praze: Fortuna Libri, 2018. 128 stran. ISBN 978-80-7546-147-6.

PŘEÚČIL, Jan. Kouzlo rétoriky: prověřte si své dovednosti, odhalte přednosti a slabiny, vytvořte si tréninkový plán. Vyd. 1. Frýdek-Místek: Alpress, 2007. 166 s. Osobní trenér. ISBN 978-80-7362-381-4.

VLAŠÍN, Štěpán, ed. Slovník literární teorie. Vydání první. V Praze: Československý spisovatel, 1977. 471 stran.

Workshop Magn(ai)fying Bias

Michaela Mrázová

michaela.mrazova@nkp.cz

Poslední část našeho seriálu k projektu *Supercharged by AI* představí druhý workshop. Tentokrát se podíváme pod lupou na zkresení, která může umělá inteligence ve svých odpovědích generovat. Stejně jako předchozí materiály, i tento workshop připravila organizace Tactical Tech.

Umělá inteligence je dnes jedním z nejčastěji skloňovaných pojmů. Objevuje se v reklamách, ve zprávách i v běžných aplikacích, které každý den používáme. Z marketingových sloganů by se mohlo zdát, že jde o neutrální, objektivní nástroj, který zefektivní práci a pomůže nám dělat chytrější rozhodnutí. Jenže AI není ani zcela „umělá“, ani skutečně „inteligentní“. Vzniká z lidské práce, využívá obrovské množství dat sesbíraných na internetu. A spolu s nimi přejímá i naše chyby, předsudky a nerovnosti.

Workshop je připraven jako 90minutová interaktivní aktivita, vhodná pro středoškolačky i dospělé. Díky modulárnímu pojetí lze ale využít i jen vybrané části. Účastníci pracují s prezentací, tištěnými případovými studiemi, papírem a fixami, ale hlavně s vlastní zkušeností a kritickým myšlením. Program je navržen tak, aby se každý mohl aktivně zapojit, sdílet své představy o AI, přemýšlet ve skupině nad konkrétními příklady i samostatně reflektovat svoji zkušenost.

Aktivita na začátek

Účastníci se rozdělí do dvojic. Každý popíše partnerovi první obraz/představu, která se mu vybaví, když se řekne *umělá inteligence*. Může jít o cokoliv od robotů přes počítačové sítě až po sci-fi postavy. Na vyjádření své představy mají 3 minuty, během nichž ji zároveň nakreslí na papír. Po uplynutí času si role vymění a dalších 3 minuty kreslí druhý účastník. Po celkem 6 minutách se celá skupina/třída znovu sejde dohromady. Všichni své obrázky krátce představí. Cílem aktivity je udělat si vzájemně představu o tom, jak účastníci vnímají umělou inteligenci.

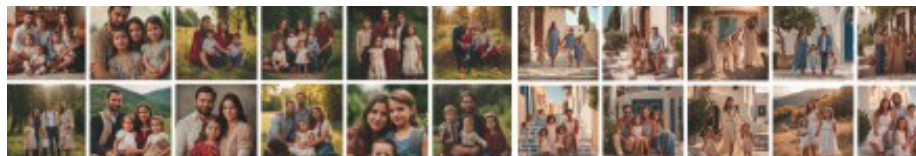
Co se skrývá za pojmem „umělá inteligence“

Úvodní část účastníky provádí demystifikací samotného pojmu *artificial intelligence/umělá inteligence*. Diskutuje se, proč může být zavádějící a jak upozorňuje badatelka Kate Crawford, AI není ani zcela „umělá“ (protože stojí na lidské práci a přírodních zdrojích), ani zcela „inteligentní“ (protože jde o systémy ovládané a naprogramované lidmi). Důležité je zdůraznit, že jde o jazykové modely, které jsou trénovány na datech z internetu, které mohou být zkresené, nenávistné nebo neetické.

Velký prostor dostává i otázka, odkud se data, z nichž výstupy vznikají, berou. Například generátor obrázků Stable Diffusion byl natrénován na více než pět miliardách webových

Mechanický Turek (zdroj: Wikimedia Commons)

Obrázky generované AI podtrhující stereotypy

stránek, mezi nimiž byla i díla umělců, kteří s tímto využitím svých děl nikdy nesouhlasili. Připomíná to slavný podvod 18. století, *Mechanického Turka*, šachový automat, který ve skutečnosti ovládal ukrytý člověk. Stejně tak i dnešní AI často působí jako kouzelná, ve skutečnosti ale stojí na práci tisíců špatně placených lidí z různých odvětví.

Když technologie selhává

Prostřední část workshopu je věnována případovým studiím. Účastníci pracují ve skupinách s konkrétními příběhy, kde AI místo pomoci selhala a poškodila lidi:

- pasová kontrola, která chybně vyhodnotila rysy černošského muže,
- algoritmus rozpoznávání obličejů, jenž vedl k nespravedlivému zatčení,
- zdravotnický software, který nedokázal spravedlivě vyhodnotit rizika pacientů z odlišných sociálních prostředí,
- nedostatek dat pro klimatický výzkum v důsledku geopolitických konfliktů.

Následná diskuze se pak soustředí na otázky:

- kdo z technologie těží,
- kdo naopak trpí,
- zda přínosy vyvažují rizika,
- komu vlastně patří moc nad algoritmy.

Často se ukazuje, že na první pohled „chytré“ nástroje mají velmi konkrétní dopady na životy lidí a tyto dopady nebývají rovnoměrně rozdělené.

AI a stereotypy

Závěrečná část nese příznačný název *Stereotype Machines*. Účastníci sledují, jak AI generuje obrázky rodiny nebo pracujících lidí a jak se v těchto výstupech odrážejí zažitá stereotypy.

V obrázcích se objevují očekávané genderové role, typické oblečení nebo prostředí, které odpovídá spíše kulturním klišé než realitě. Diskuze vede k otázce: *když technologie dokáže tak snadno reprodukovat naše předsudky, jak můžeme zajistit, aby místo posilování nerovností nabízela nově, spravedlivější perspektivy?*

Digitální gramotnost a knihovny

Magn(ai)fying Bias se dotýká jádra digitální gramotnosti: učí kriticky přemýšlet o technologiích, rozpoznávat skryté předsudky a chápat společenské důsledky využívání AI. Pro knihovny je workshop příležitostí otevřít téma, které přesahuje klasickou informační gramotnost. Může být použit pro školní třídy, komunitní skupiny i pro veřejné debaty o roli technologií v dnešní společnosti.

Metodika staví na aktivním zapojení účastníků, respektujícím prostředí a empatii. Díky tomu je možné workshop využít v různých kontextech, od školních tříd po komunitní centra. Zvláštní důraz se klade na propojení s materiály Data Detox Kit, zejména s částí *Mirror Images*, která se věnuje právě tématu předsudků v AI.

Závěr

Umělá inteligence není neutrální nástroj. Stejně jako naše společnost i ona odráží nerovnosti, chyby a stereotypy. Workshop *Magn(ai)fying Bias* proto účastníkům nabízí možnost podívat se na AI zblízka a bez iluzí, ale s důrazem na porozumění a kritické myšlení. Knihovny tak mohou být místem, kde se lidé učí vnímat, že technologie nejsou samozřejmé ani bezchybné, ale že je můžeme společně zkoumat a hledat cesty, jak je využívat spravedlivě a bezpečně.

Knihovníci doporučují knihovníkům

Denisa Kleinová, Martina Hradilová, Adéla Prádlarová, Lucie Čevelová, Lenka Erretová, Kamila Zikmundová

sobesice@kjm.cz, propagace@knihovna-kyjov.cz, deti@knihovna.turnov.cz, cevelova@knihkm.cz, knihovna@mkstc.cz, zikmundova@knihkm.cz

Přinášíme Vám tipy na zajímavé tituly odborné literatury, beletrie, dětské literatury i deskových her od kolegů a kolegů z knihoven.

Odborná literatura

Klára Kubíčková, Jana Srncová:
Roztěkané – Jak se žije ženám s ADHD

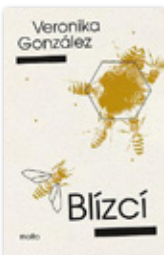
Když vám diagnostikují ADHD až po třicátce či čtyřicetce, může to být úleva i začátek nových otázek – jak teď žít dál, když jste vždycky kompenzovaly, skrývaly a přizpůsobovaly se očekáváním ostatních? Tato kniha otevírá příběhy žen, které prožívají ADHD v dospělosti: v mateřství, v práci, v domácnosti, v blízkých vztazích i ve vlastní hlavě. Autorky, samy neurodivergentní, kombinují odborné vysvětlení a praktické zkušenosti, aby ukázaly, že rozdíly nejsou slabostí, ale že právě pochopení, hlas a podpora mohou změnit každodenní boj v sílu. *Roztěkané* nás učí, že není hanba být odlišná – a že společnost má mnoho co napravit, aby „jinakost“ nebyla výjimkou, ale součástí života, které je možné přijmout.

Denisa Kleinová

Knihovna Jiřího Mahena v Brně

Aleš Palán: Muž, který sázel borovici blatku

Taky už jste tuhle knížku drželi v ruce, nebo alespoň víte, že vyšla a třeba jste si podobně jako já říkali, „že to je fakt zvláštní název?“ Tady zcela

nepochybně platí rčení „nesuď knihu podle obalu,“ protože se můžete seznámit s lidmi, kteří by klidně mohli být vaším „podivným“ sousedem a přitom jsou to vlastně umělci. Nevěříte? Další z řady rozhovorů Aleše Palána vás o tom zcela jistě přesvědčí.

Martina Hradilová

Městská knihovna Kyjov

Beletrie

Veronika González: Blízcí

Román vypráví příběh Báry, která se přestěhuje na venkov za svým partnerem Igorem a ocitá se uprostřed spletité sítě rodinných vztahů, napětí a nevyřčených očekávání. Autorka citlivě a s velkou přesností odhaluje jednotlivé postavy i jejich vnitřní světy, takže čtenář postupně poznává jejich skutečné tváře. Veronika González dokáže vystavět příběh tak, že jej čtenář prožívá spolu s hrdinkou – s napětím, empatií i otázkou, kam až může zajít snaha o přijetí. Působivý román o lidské křehkosti, blízkosti i hranicích, které si někdy musíme stanovit sami.

Denisa Kleinová

Knihovna Jiřího Mahena v Brně

Marie Rejřková: Holubí dům

Ačkoliv se Marie Rejřková zapsala u čtenářů především jako autorka

humorných detektivek, tentokrát nabízí něco z trochu jiného soudku. Její nejnovější román je zasazen do Plzně na přelomu 19. a 20. století a můžeme se v něm potkat s Julií. Ta sice zprvu zdánlivě vede velice pohodlný život, ale dlouho to netrvá a Julie je zkrátka a dobře zhrzená vším, co ji hned v mládí potkalo. A tak se mstí. Touží po jakémsi zadostiučinění vůči těm, kteří jsou jí často nejbliž a kterým zcela vědomě ubližuje. Dostane však šanci ještě něco změnit?

*Martina Hradilová
Městská knihovna Kyjov*

Dětská literatura

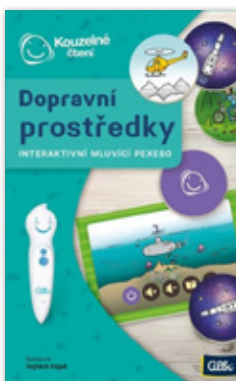
Moje první dobrodružství: Dobrodružství na draka

Není to kniha, není to ani desková hra. Je to něco mezi, co má nejbliže ke gamebooku. Na začátku je výběr dobrodruha, který se vydá na výpravu za ohočením si vlastního draka – zda se mu to povede, záleží na vašich volbách. A není to vůbec jednoduché, jak by se možná mohlo zdát. Svým přehledným a poutavým zpracováním je uzpůsoben pro menší čtenáře, kteří nejsou typickou cílovou skupinou. Doporučujeme tak všem, kteří se chtějí s tímto typem interaktivního čtení poprvé seznámit.

*Adéla Prádlarová
Městská knihovna Antonína
Marka Turnov*

Blanka Ježková: Putování hvězdy

Nádherné ilustrace a ještě krásnější příběh, který přečtete jedním dechem. Poezie od Blanky Ježkové pojednává o životě jedné malé

hvězdičky. Kniha je velmi inspirativní, nabádá k zamyšlení a pochopení samotného života. Příběh si zamilují nejen děti, ale i dospělí.

*Lucie Čevelová
Knihovna Kroměřížska*

Deskové hry

Kouzelné čtení – Dopravní prostředky: Interak- tivní mluvící pexeso

Hra z edice Kouzelné čtení je určena dětem od 3 let a skvěle se hodí do dětských koutků v knihovnách nebo na akce pro předškoláky. Pomocí elektronické tužky Albi děti objevují svět dopravních prostředků prostřednictvím zvuků. Po dotyku na kartičku se ozve zvuk motoru, houkání sirény, trubení klaksonu a další dopravní zvuky. Úkolem hráčů je najít dvojice se stejným zvukem. Děti hru milují – možnost přizpůsobit zvuky je pro ně nejen zábavná, ale také podnětná. Pexeso rozvíjí sluchové vnímání, paměť a schopnost soustředění.

*Lenka Erretová
Městské kulturní středisko
Tachov – knihovna*

Jeníček a Mařenka – hra Granna

Kooperativní hra pro nejmenší hráče už od 5–6 let na motivy známé pohádky Perníková chaloupka. Jeníček a Mařenka mají za úkol posbírat co nejvíce sladkostí a zároveň se nenechat chytit zlou Ježibabou. Děti potrénují počty i strategii, protože spolu musí spolupracovat. Krásně graficky zpracovaná hra, která potěší děti i rodiče.

*Kamila Zikmundová
Knihovna Kroměřížska*

Potřebujeme se naučit, jak zvládat nové výzvy – rozhovor s Ondřejem Hudečkem

Jan Lidmila

jan.lidmila@mzk.cz

Mgr. Ondřej Hudeček, Ph.D., pracuje jako metodik Městské knihovny v Praze. Zaměřuje se především na témata mediálního a digitálního vzdělávání v knihovnách a podporu udržitelného rozvoje. Lektoruje a zároveň pomáhá druhým být lepšími lektory. Absolvoval obecnou antropologii na Fakultě humanitních studií Univerzity Karlovy a v roce 2020 získal cenu MARK.

Vystudoval jste obecnou antropologii. Jaká byla cesta antropologie do knihovny?

Odjakživa mě fascinovalo to, co se odehrává na hranicích vědních oborů, na pomezí sociálních, humanitních a přírodních věd. Obor obecná antropologie je výjimečný pokus Fakulty humanitních studií Univerzity Karlovy přivést pod jednu střechu prakticky všechny antropologické směry (socio-kulturní, filozofický, evoluční i historický). Nespojuje je metody, nýbrž otázky, často kriticky zkoumající svět, dosavadní poznatky o člověku nebo právě samotné metody vědeckého tázání. Toto v zásadě podvrtné čtení textů v širokém slova smyslu mě neobyčejně bavilo a naplňovalo. Prakticky jsem si ho mohl vyzkoušet při zkoumání dokumentů z geograficky českého prostředí poslední čtvrtiny 18. století. Moje cesta do knihovny měla ale ryze pragmatický důvod – po návratu ze zahraničních studií jsem hledal „klidnou práci“, která by mi umožnila dokončit a obhájit dizertaci. Doktorské studium jsem sice úspěšně ukončil, ale v chápání knihoven jsem se zcela změnil.

Naštěstí, protože když jsem zjistil, co všechno se v tomto oboru odehrává, rozhodl jsem se zůstat a stát se součástí proměn, kterými prochází.

Jakými tématy jste se v rámci knihovnictví v minulosti zabýval?

Do oddělení metodiky služeb jsem nastupoval se dvěma úkoly – rozvíjet lekce na podporu mediální gramotnosti a jako první plnohodnotný koordinátor budovat dobrovolnický program knihovny. To bylo na začátku pandemie nemoci covid-19. Brzy jsem se společně s dalšími zaměřil na podporu udržitelného rozvoje v knihovnách a od

začátku roku 2023 jsem si k tomu přibral ještě digitální gramotnost a specificky digitální služby státu. Od stejné doby patřím do skupiny kolegů a kolegyně, kteří u nás zkoumají možnosti využití nástrojů generativní umělé inteligence.

Zabývají se těmito tématy knihovny i nadále?

Všechna témata s námi zůstávají. Udržitelnost, mediální a posléze i digitální gramotnost se

staly společnými komunikačními tématy knihoven a následně i přirozenou součástí naší práce. Tyto oblasti už nejsou vnímány jako „pouhé“ kampaně. Ostatně není důvod, aby z knihoven zase mizely, neboť jsou vzájemně provázané. Například podpora mediálních a digitálních kompetencí také znamená naplňování Cílů udržitelného rozvoje, a to zejména cíle č. 4 (kvalitní vzdělávání) a cíle č. 16 (mír, spravedlnost a silné instituce).

Která témata byste v budoucnu rád do oboru vnesl?

Nedomnívám se, že nutně potřebujeme „nová témata“, žádné z těch výše jmenovaných ani úplně nové nebylo. Věnovali jsme se jim i dříve a teď to vše jen zasazujeme do nových kontextů, jako je například celosvětový rámec udržitelného rozvoje v podobě Agendy 2030, cílů Evropské digitální dekády nebo úsilí o budování odolné společnosti tvářící v tvář hybridním hrozbám a působení nepřátelských aktérů v online prostředí.

Rád bych, abychom se soustředili na něco jiného než vymyšlení „nových témat“ pro knihovny. Potřebujeme se naučit, jak zvládat nové výzvy, které se často ve dveřích objevují nikým nezvány. Mám na mysli třeba umělou inteligenci nebo příchod uprchlíků z Ukrajiny po začátku plnohodnotné Putinovy invaze. Umělá inteligence byla na naší konferenci Do černého v lednu 2021 přítomna jako ještě poněkud extravagantní a nesnadno uchopitelné téma. Dnes prakticky nenajdete knihovnickou akci, kde by se o ní nemluvilo.

Interkulturní práci s uprchlíky jsme se učili za pochodu, ale knihovny ve spolupráci s dalšími aktéry z nevládního sektoru, neorganizované občanské veřejnosti i veřejné správy v tom nakonec docela dobře obstály. Čeká nás v budoucnosti řada výzev, o některých to již nyní tušíme. Docela určitě se ale objeví i nějaká pověstná černá labuť. O témata a výzvy se tudíž nebojím. My sami se ale musíme naučit

prioritizovat, tedy umět určité aktivity či služby opouštět a uvolňovat si ruce pro to, co bude zrovna zapotřebí řešit.

Pokud mám vybrat jednu věc, na kterou bude muset klást důraz vždy, pak kvalitu. Kvalitu lekcí, které nabízíme školám, i kvalitu veřejných akcí, které pořádáme. Jde o to, aby každá taková aktivita měla smysl a dopad.

Které aktivity realizujete v rámci své domovské instituce – Městské knihovny v Praze?

Udržitelný rozvoj zahrnuje kromě své environmentální složky také sociální a ekonomická témata. Navíc nemůžete jako instituce dělat v této oblasti osvětu, pokud se tak sami nechováte. Snažíme se proto například snižovat množství používaného papíru tím, že upřednostňujeme online přihlašování do knihovny (a zároveň lidi učíme, jak na to). Řada našich poboček se zapojuje do každoročního Týdne pro klima či akce Zažij město jinak. Velmi populární jsou u nás swapy, které už na některých pobočkách probíhají celoročně. Udržitelný způsob života podporují i naše kreativní centra, kde lidi učíme, jak věci opravovat a nevyhazovat, nebo jak si je rovnou z dostupných materiálů vyrobit.

Pokud jde o podporu mediální gramotnosti, soustředíme se v posledních dvou letech zejména na prohlubování lektorských dovedností a odborných znalostí vybraných kolegů a kolegyně, jejichž lekce bychom postupně rádi nabídli školám jako lekce splňující nároky všeobecné primární prevence rizikového chování. Spolupracujeme na tom s metodiky Pražského centra primární prevence. Přibližně třetina našich poboček už základní lekce mediálního vzdělávání školám nabízí.

Podpoře digitálních kompetencí se Městská knihovna v Praze věnuje zejména v rámci projektu Digitální odyssea Sdružení knihoven ČR a Nadace Vodafone. Polovina poboček tak dnes již nabízí digitální poradny (a některé

i tematické kurzy) pro starší dospělé a seniory. Pravidelně se zapojujeme do celorepublikových akcí typu Týden pro Digitální Česko a Festival bezpečného internetu. V roce 2025 jsme se již potřetí připojili k festivalu Dny AI, jehož pražská část určená středním školám a neodborné veřejnosti probíhá v prostorách Ústřední knihovny. A pokud jde o umělou inteligenci, jsme velmi hrdí na již tři ročníky literární soutěže psaní s AI, kterou pořádáme ve spolupráci s Ústavem formální a aplikované lingvistiky Matematicko-fyzikální fakulty Univerzity Karlovy.

Mají tyto aktivity přesah i do dalších knihoven? Mohou je jiné knihovny také využít? Jak?

Věříme, že mají. Množné číslo zde používám s odkazem na kolegy a kolegyně z oddělení metodiky služeb, s nimiž primárně tyto aktivity rozvíjím. Zkušenosti se snažíme sdílet dál – přednášíme, píšeme do odborných časopisů a vítáme kolegy a kolegyně z jiných knihoven, kteří k nám přicházejí na stáž. Pokud vás něco z našich projektů zaujme, dejte o sobě vědět. Má to ale i své limity, třeba kolega Míla Linc tak dobře lektoruje praktické využití AI nástrojů v knihovnách, že by mohl na plný úvazek pouze školit, což samozřejmě nelze.

Mohl byste blíže představit deFacto workshop, který získal několik ocenění?

Workshop deFacto vznikl v Městské knihovně v Praze v rámci projektu Sociální inovace v knihovnách jako reakce na konkrétní poptávku a situaci v knihovnictví let 2017 a 2018. Byl určen žákům druhého stupně základních a středních škol, aby jim pomohl vyznat se v nepřehledné změti informací na internetu a sociálních sítích. Díky otevřené metodice mohli kvalitní lekci mediálního vzdělávání vést knihovníci nebo knihovnice i bez hluboké znalosti problematiky. Volně k dispozici jim byl návod,

jak vést devadesátiminutový workshop pro studenty a žáky, který publikum baví a zároveň rozvíjí schopnost rozlišovat mezi pravdou, nepravdou a úmyslnými manipulacemi. Díky projektu se také podařilo navázat spolupráci s dalšími organizacemi, které se mediální a informační gramotnosti věnují a své materiály dávají knihovnám k dispozici.

Jsem přesvědčen, že v současnosti máme k dispozici tolik různých metodik, návodů a školení, že už žádné specificky „knihovnické“ lekce mediálního vzdělávání vznikat nemusejí.

Přiblížil byste nám Konferenci Do černého? Bude se konat i v roce 2026?

Konference Do černého je poměrně výjimečná tím, že je sice určená primárně pro zaměstnance a zaměstnankyně knihoven, ale není zacílena na úzce oborová témata. Pojednává vždy o dění vně knihoven. V minulosti jsme se například věnovali udržitelnému rozvoji, životu ve městech nebo krizi důvěry v současné společnosti. Nejde přitom jen o absorbování informací. Je naopak mnohem pravděpodobnější, že si z naší konference účastníci odnesou více otázek, než odpovědí. Na vypořádání se s těmito podněty máme potom celý následující rok.

V pořadí již dvanáctý ročník konference se uskuteční v pondělí 26. ledna 2026 na tradičním místě, tedy v prostorách Ústřední knihovny Městské knihovny v Praze. Tentokrát si budeme společně s přizvanými mluvčími pokládat otázku, jak můžeme tvářit v tvář politickým, společenským a technologickým výzvám dnešního světa dosáhnout skutečné proměny knihoven, o které tak často mluvíme. Na konferenci vystoupí např. vědkyně Zuza Harmáčková, zakladatelka platformy pro podporu sociálního podnikání Breakfaststory Lucie Hyblerová, lektorka Národního divadla Zuzana Králová nebo fotograf a aktivista Lukáš Houdek.

Děkujeme za rozhovor i pozvání.

Digitální vzdělávání v knihovně očima knihovnice

Ivana Rampáčková
knihovna@kostice.cz

Původně sloužila Místní knihovna Kostice na Břeclavsku jen jako místo pro půjčování knih, a to dvakrát týdně dvě hodiny. Dnes je z ní živé komunitní centrum, kde se setkávají lidé napříč generacemi, aby se učili, tvořili a vzájemně inspirovali.

Na konci roku 2020 prošla knihovna rozsáhlou rekonstrukcí interiéru, spolufinancovanou z dotačního programu IROP. Tehdy mě vedení obce oslovilo, abych se ujala role knihovnice a pedagoga volného času. Chtěla jsem našim uživatelům nabídnout víc než jen klasické půjčování knih. Dostala jsem volnou ruku při tvorbě programu, a tak zde mohl vzniknout prostor pro zájmové kroužky, komunitní akce a práci s moderními technologiemi.

První kroky s moderními technologiemi

Začátky nebyly jednoduché. Měli jsme jen několik notebooků a moje zkušenosti s programováním byly minimální – učila jsem se doslova „za pochodu“. Velkou inspirací pro mě byli kolegové z břeclavské knihovny, kteří zrovna rozjížděli Robotovnu s robotickými stavebnicemi a brýlemi pro virtuální realitu. Nabídli mi, abych si jejich vybavení vyzkoušela, a právě to mě přivedlo k myšlence, že by něco podobného mohlo vzniknout i u nás. Zároveň mi doporučili dotační program VISK 3, který podporuje rozvoj informačních technologií v knihovnách. Přestože jsem zprvu nevěřila, že by i malá vesnická knihovna mohla

uspět, žádost jsem podala. Díky finanční podpoře obce Kostice a Ministerstva kultury ČR se nám podařilo v knihovně vybudovat tvůrčí dílnu, která se od té doby neustále rozrůstá.

Soutěž v programování robotů

Gamehouse – prostor pro tvoření a objevování

Mezi nejoblíbenější aktivity patří kroužek programování Gamehouse, který vedu již pátým rokem. Pravidelně jej navštěvuje čtrnáct kluků a holek, rozdělených do tří skupin podle jejich věku a schopností. Na začátku jsme vytvářeli jednoduché hry a animace na online platformách jako Scratch či Microsoft MakeCode. Po zřízení tvůrčí dílny se ale naše možnosti výrazně rozšířily –

děti nyní pracují s micro:bity a programovatelnými stavebnicemi LEGO Education, MODI Expert Kit, Nezha Elecfreaks či Yahboom. K dispozici mají také 3D tiskárnu Bambu Lab X Carbon, takže si mohou své návrhy ihned vytisknout. Každé z těchto zařízení se programuje v jiném prostředí, což dětem pomáhá rozvíjet logické myšlení, kreativitu i schopnost adaptovat se na nové technologie.

Starší kluci se pravidelně účastní celostátních soutěží v programování robotů, zejména

v populární kategorii RoboSumo. Zpočátku jsme si mezi gymnasty a středoškoláky připadali trochu jako „exoti“, ale po několika úspěších jsme si získali respekt pořadatelů a dnes nás pravidelně zvou na další ročníky. Gamehouse není jen o technologiích – je to prostor pro tvoření, spolupráci a objevování, a právě díky tomu se z naší knihovny stalo místo, kam se děti rády vrací. Zájmové kroužky jsou plně obsazené. Zájem o ně je tak velký, že nové děti můžeme přijímat jen výjimečně. To je sice krásný problém, ale zároveň mě mrzí, že z kapacitních i časových důvodů nemohu uspokojit všechny zájemce.

Komunitní akce a spolupráce napříč generacemi

Kromě kroužků programování pořádáme komunitní akce pro děti i dospělé. Během dětského dne, který se tradičně konal ve sportovním areálu, jsme připravili dílničky pro všechny věkové kategorie. Ti nejmenší si stavěli z LEGO Tubes, starší děti a rodiče programovali své roboty, s nimiž soutěžili v RoboSumu. V rámci komunitních čtvrtků nabízíme našim uživatelům možnost vyzkoušet si virtuální realitu nebo zahrát na PlayStation 5, který je v nepřetržitém provozu i během výpůjční doby či zájmových kroužků. Dveře jsou u nás neustále otevřené.

Jednou měsíčně se v knihovně koná Školička pro předškoláky, kde si děti hrou formou osvojují různé dovednosti a programují Blue-Boty. Žáci základních škol se během tematických besed učí, jak propojit získané vědomosti s digitálními technologiemi. Nabízíme však také besedy zaměřené přímo na práci s moderními

technologiemi, kdy žáci staví a programují vlastní robotické zařízení. Tento typ akcí pořádáme i o letních prázdninách.

V knihovně nezapomínáme ani na seniory. Kromě pravidelného trénování paměti jsme pro ně uspořádali několik kurzů zaměřených na práci s moderními technologiemi. Ukázalo se však, že nejlépe funguje osobní přístup – když někdo potřebuje poradit s chytrým telefonem, tabletem nebo počítačem, prostě přijde do knihovny a společně problém vyřešíme.

Ocenění Bibliotheca inspirans

V září 2025 získala kostická knihovna ocenění Bibliotheca inspirans. Stát na pódiu vedle krajských a univerzitních knihoven pro nás bylo velkým zážitkem. Porota ocenila naši odvahu spojit techniku s lidskostí a žít budoucností už dnes. Spolu s mikrograntem jsme obdrželi originální dar – speciální vůni symbolizující rašení nových myšlenek, která přesně vystihuje naši knihovnu: malé místo, kde vznikají velké nápady.

Malá knihovna s velkým srdcem

Technické vzdělávání v knihovnách není samozřejmost a vyžaduje čas na sebevzdělávání i hledání inspirace. Není to cesta pro každého, ale u nás vidíme, že zájem dětí i dospělých o moderní technologie roste. Přeji si, aby kostická knihovna zůstala místem, kde mají lidé prostor růst – ať už prostřednictvím knih, nebo moderních technologií. Když vidím děti, které se těší na kroužky, seniory, kteří s úsměvem ovládají nové technologie, nebo rodiče s dětmi stavějící roboty, cítím, že jdeme správnou cestou.

Bude vás zajímat, že...

... Knihovna Ústeckého kraje slaví 80. výročí od svého založení. V rámci oslav vydala knihovna limitovanou edici zlatých čtenářských průkazů, kterou získalo prvních 80 nově registrovaných uživatelů či uživatelů. Jako součást jubilejního roku vyšla také **monografie s názvem 80 let Knihovny Ústeckého kraje** mapující historii knihovny rok po roce. Vedle samotného textu nabízí také řadu zajímavostí, stovky fotografií a ilustrací či QR kódy s odkazy na doplňkové materiály.

Obecní knihovna Mokrá- Horákov – Vesnická knihovna Jihomoravského kraje 2025

Ivana Brzobohatá

knihovna@mokra-horakov.cz

Knihovna v Mokrém-Horákově rozhodně není jen o tichu a policích s knihami. Je to místo, kde se čte, směje, tvoří i pomáhá. Letos byla knihovna oceněna titulem Vesnická knihovna Jihomoravského kraje, což je krásné uznání její dlouhodobé práce i role, kterou v kulturním a společenském životě obce hraje.

Knihovna v Mokrém má za sebou dlouhou cestu. Založena byla už v roce 1900 zásluhou učitele Ignáce Muzikáře a díky darům místních obyvatel. Tehdy čítala jen pár desítek knih uložených u Karla Zouhara – dnes máme moderní, bezbariérové prostory a bohatý knihovní fond.

Velkým mezníkem pro nás byl rok 2006, kdy byla slavnostně otevřena nová knihovna v rekonstruované části bývalé kotelny. Místo, které mělo být zbouráno, se proměnilo v kulturní centrum obce. Ve spolupráci s Metodickým centrem pro výstavbu a rekonstrukci knihoven Moravské zemské knihovny v Brně máme nyní i studentský

návrh rekonstrukce interiéru knihovny, která by se měla uskutečnit už v příštím roce.

Naše knihovna je opravdu místem, kde to žije. Spolupracujeme s mateřskou a základní školou, pořádáme **besedy se spisovateli**, děti pravidelně navštěvují knihovnu a také se pravidelně zapojují do projektu **Jižní Morava** čte, kde už slavily i druhé a třetí místo. Každý rok pořádáme **Noc s Andersenem**, která patří mezi naše nejoblíbenější akce. Novinkou posledního roku je náš vstup do projektu **Digitální Odysea** Nadace Vodafone a Moudré sovičky, který pomáhá seniorům rozvíjet digitální dovednosti. Knihovna není

Obecní knihovna Mokrá-Horákov – Knihovna roku 2025

jen o knihách – snažíme se být místem, kde si lidé pomáhají a inspiřují se navzájem.

Se žakovským parlamentem pořádáme **Knižní bazar** na podporu projektu Adopce na dálku, Vincent z Keni díky nám vystudoval střední školu, od loňského roku podporujeme malou Marvel, také z Keni, která teprve chodí do školky. Každoročně se zapojujeme do Českého dne proti rakovině a také do dalších dobročinných akcí – **Dobrolešáku**, **Férového pikniku** nebo třeba Čtete na dřevě knihovny Jevišovice. Mám radost i ze spolupráce s Oblastní charitou Rajhrad, kde sama působím jako dobrovolník. V naší knihovně navíc poskytujeme prostor pro **sociální poradenství**, bezplatné **právní konzultace** a mobilní pracoviště Zdravotní pojišťovny ministerstva vnitra. A moc ráda mám i naši **Semínkovnu**, kam mohou lidé přinášet nebo si odnášet semínka rostlin. Jedna místní zahradnice nám pravidelně nosí i přísady – a tak u nás nejen „roste“ čtenářství, ale i bylinky a květiny.

Protože jsem zároveň členkou rady obce, kulturní komise i kronikářkou, propojuji práci knihovnice i s dalšími aktivitami v obci. Pořádáme

zájezdy do divadel, poznávací výlety nebo cesty do termálních lázní, v knihovně se konají cestovatelské večery, degustace vín nebo rumů. Snažíme se, aby se i děti bavily nebo objevovaly něco nového. Pořádáme divadýlka, nebo třeba laserové bludiště pro starší děti, a v zimním období promítáme filmy a pohádky v našem malém knihovnickém kině. Mezi mé oblíbené chvíle patří vítání nových občánků, kde rodiče dostávají dárky z chráněné dílny V růžovém sadu z Ořechova a také materiály projektu **S knížkou do života**.

Získané ocenění Vesnická knihovna Jihomoravského kraje 2025 je pro nás velkou poctou. Je to ale především potvrzení, že naše práce má smysl a že knihovna je důležitou součástí života obce. Upřímné poděkování patří vedení obce Mokrá-Horákov za dlouhodobou podporu a důvěru, bez ní by naše knihovna nemohla být tím živým místem, jakým dnes je.

Poznámka redakce – gratulujeme Obecní knihovně Mokrá-Horákov k ocenění Knihovna roku 2025, které převzala 4. 11. 2025 z rukou ministra kultury Martina Baxy.

Ocenění Vesnická knihovna Jihomoravského kraje 2025

Obývací vesnice ve Statenicích: proměna knihovny v komunitní centrum

Zuzana Brychtová Horecká, Barbora Černohorská
knihovna@statenice.cz

Knihovna J. M. Hovorky ve Statenicích, známá pod názvem Obývací vesnice, představuje příklad úspěšné proměny tradiční obecní knihovny v moderní komunitní prostor. Od roku 2018 se zde daří naplňovat principy komunitního knihovnictví, které staví na spolupráci s obyvateli, participaci dobrovolníků a rozvoji sociálních vazeb v místě.

Podnětem ke změně byla snaha nového týmu knihovnic reagovat na měnící se potřeby obyvatel a rozšířit roli knihovny nad rámec půjčování knih. Změna se odrazila i v názvu – Obývací vesnice symbolizuje otevřenost, pohodu a důraz na mezilidské vztahy. Knihovna postupně rozšířila nabídku o pravidelné workshopy, kroužky, komunitní setkání a kulturní či vzdělávací akce. Důležitým aspektem rozvoje bylo i vytvoření přívětivého prostředí, které vytváří nejen samotná nová architektura prostoru, ale také přátelský přístup knihovnic.

Dobrovolnictví jako pilíř komunitního fungování

Zásadní roli v činnosti knihovny hrají dobrovolníci z řad místních obyvatel. Ti se podílejí na přípravě akcí, pomáhají s provozem knihovny a přinášejí vlastní nápady. Tato forma zapojení posiluje pocit sounáležitosti a zároveň významně rozšiřuje nabídku knihovny. Mezi aktivity patří například swap oblečení, nabídka kroužků Muzička či Malovánky pro nejmenší, kde se rády realizují mámy na rodičovské dovolené, či výstavy a vernisáže, jež dávají tvůrčím lidem možnost prezentace.

Spolupráce a profesní rozvoj

Knihovnice ze Statenic aktivně spolupracují s okolními školami a školkami. Pro žáky připravují tematické programy, například projekt o volbách, který přibližuje principy demokracie

prostřednictvím her a simulací. Zároveň knihovna čerpá metodickou podporu a inspiraci ze Střeďočeské vědecké knihovny v Kladně. Díky tomu mohou i knihovnice z malé obce sledovat aktuální trendy, účastnit se vzdělávacích seminářů a přenášet poznatky do praxe.

Ocenění a dopad na komunitu

V roce 2021 získala knihovna ocenění Knihovna roku za příkladné naplňování komunitní funkce knihovny. V roce 2023 získala ocenění Biblioteca Inspirans. Zkušenost ze Statenic potvrzuje, že i malá knihovna může sehrát zásadní roli v rozvoji místní komunity. Základem úspěchu je zejména otevřenost a důvěra mezi knihovníky nebo knihovnicemi a aktivními lidmi, kteří mají chuť se na životě obce podílet nebo ho přímo vytvářet.

Medailonek knihovny

Knihovna J. M. Hovorky – Obývací vesnice

- **Adresa:** Statenická 601, 252 62 Statenice
- **Zřizovatel:** Obec Statenice
- **Počet obyvatel obce:** cca 2 000
- **Registrovaní čtenáři:** cca 220
- **Zaměření:** komunitní knihovna pro všechny věkové skupiny
- **Ocenění:** Knihovna roku 2021, Biblioteca Inspirans 2023
- **Zapojení do projektů:** Bookstart – S knížkou do života
- **web:** www.obyvackvesnice.cz

Celostátní seminář regionální funkce knihoven 2025

Michaela Mrázová, Dana Petřýdesová

Michaela.Mrazova@nkp.cz, petrydesova@kvkli.cz

Ve dnech 6.–7. listopadu 2025 hostilo město Pardubice tradiční celostátní konferenci Regionální funkce knihoven. Setkání, organizované Sekcí pro regionální funkce SDRUK a Knihovnickým institutem Národní knihovny ČR ve spolupráci s pardubickou krajskou knihovnou, přivítalo desítky metodiků a metodiček, ředitelů a ředitelky knihoven z celé republiky. Program byl letos mimořádně nabitý: reflektoval nejen aktuální výzvy regionálních funkcí, ale také digitalizaci, podporu vzdělávání, možnosti financování a moderní přístupy k práci knihoven v měnící se společnosti.

Knihovny jako opora regionů i partner pro digitální dobu

Úvodní slovo pronesli Dana Petřýdesová a Vít Richter. Za Pardubický kraj pozdravil účastníky Roman Línek, následovaný ředitelkou pardubické knihovny Radomírou Kodetovou.

Blok I – Trendy a výzvy pro knihovny

Konferenční program zahájila přednáška **Milana Štefance (Nadace OSF) o advokační činnosti knihoven**. Zdůraznil, že knihovny potřebují aktivně vysvětlovat svůj význam a prohlubovat dialog se zřizovateli i veřejností. Věříme, že knihovny se brzy naučí využívat advokační strategie k posílení své pozice i budování důvěry. Následovala prezentace **Lenky Dostálové a Marie Šedé** o aktualizovaných **Doporučeních pro výstavbu,**

rekonstrukci a zařizování knihoven. Nová verze reaguje na nové potřeby a nároky knihoven na prostor a vybavení, od udržitelnosti přes práci s komunitním prostorem až po aktuální architektonické trendy.

Pavel Kasík (Seznam Zprávy) se ve svém vystoupení věnoval otázce knihoven jako **strážců důvěryhodných informací**. Upozornil, že éra generativní AI oslabuje vztah mezi informací a jejím zdrojem, a právě knihovny jsou místem, kde mohou lidé najít orientaci i ověřené kontexty. Praktický pohled regionální metodiky přinesla **Eva Krejčí (Knihovna K. H. Máchy v Litoměřicích)**. Popsal, jak zásadní roli hrají **malé knihovny** v místních komunitách a jak regionální funkce podporují jejich rozvoj, profesionalizaci i schopnost udržet krok s dobou. Po přestávce poskytla **Martina Fišerová (Ministerstvo pro místní rozvoj)** přehled

Příspěvek Pavla Kasíka (Seznam Zprávy)

financování výstavby knihoven z IROP a NPO, doplněný o specifické možnosti pro kulturní a kreativní centra. Během prezentace jsme mohli vidět fotografie nových/zrekonstruovaných knihoven.

Blok II – Novinky v celostátních projektech

Odpolední blok prvního dne otevřela **Barbora Čížinská** (Knihovna města Hradce Králové) prvními výsledky probíhající evaluace projektu **Bookstart – S knížkou do života**. Průzkum mezi rodiči dětí 0–3 let i knihovníky ukazuje, že program má výrazný dopad na čtenářské návyky nejmenších. **Pavčina Lišovská** (Centrum dětského čtenářství, Knihovna Jiřího Mahena v Brně) představila znovuobnovenou **Databanku vzdělávacích knihovnických programů**. Ta nabízí metodické zázemí, sdílení lekce, projektové šablony a podporu pro knihovníky připravující programy pro školy. Závěr dne patřil **Romanu Hájkovi** (Středočeská knihovna v Kladně), který vysvětlil, jak lze časopis **Čtenář** využít jako nástroj metodické práce i jako moderní informační platformu knihovnictví.

Blok III – Dotační možnosti pro knihovny

Druhý konferenční den byl zahájen tematickým blokem věnujícím se systémům finanční podpory,

kteří mohou knihovny využít pro rozvoj služeb, infrastruktury i komunitních aktivit. Přednášející nabídli konkrétní přehled aktuálních možností i výhled do nejbližší budoucnosti. Jako první zazněl příspěvek **Michala Fojtíka** (Ministerstvo kultury ČR) o aktuálních **změnách v dotačních programech VISK a K21**. Představil nové priority, úpravy podmínek i připravovaný systém elektronického podávání žádostí, který by měl proces výrazně zjednodušit.

Poté vystoupila **Kateřina Pešatová** (Odbor kultury, Středočeský kraj) s tématem interpretace strategických dokumentů pro podporu knihoven v krajské praxi. Popsala, jak **Středočeský kraj transformuje národní strategické rámce** do konkrétních opatření pro financování a organizaci regionálních funkcí. Závěr bloku patřil **Romanu Giebischovi** (Národní pedagogické muzeum a knihovna J. A. Komenského), který poskytl praktický náhled do **Státního fondu kultury**, který mohou knihovny využít pro podporu literatury, vzdělávání či péče o kulturní dědictví, a nabídl účastníkům návod, jak si o grant požádat.

Blok IV – Regionální automatizované knihovní systémy v praxi

Celkově čtvrtý blok konference se zaměřil na **automatizované knihovní systémy**. Společnost

Přednáška Martina Krčála o portálu Knihovny.cz

KP-sys představila svůj regionální systém, následovaný prezentací Nadeždy Andrejčikové z Cosmotronu a Jaroslavy Čapkové z Jihočeské vědecké knihovny, které nabídlý pohled „z obou stran“ na výběr vhodného systému pro různé typy knihoven. Tritius Solutions prostřednictvím Jiřího Šilhy a Martiny Beckové ukázal možnosti systému Tritius v regionální síti na Prachaticku. Technologickou část uzavřela dvojice Radek Šiman a Zuzana Kantová, kteří sdíleli zkušenosti s nasazením **open source systému Koha**. Všechny příspěvky zdůrazňovaly potřebu stabilního, regionálně koordinovaného technického řešení, které zajistí menším knihovnám dostupnost profesionálních služeb.

Blok V – Knihovny v digitálním světě

Závěrečný blok konference ukázal, jak rychle se digitální služby stávají nedílnou součástí regionálních funkcí i běžného provozu knihoven. Jako první vystoupil **Václav Štěch** (Palmknihy) s představením **nového regionálního modelu poskytování eVýpůjček**. Tento model umožňuje snadnější zavedení e-knih a audioknih i v malých knihovnách, zjednodušuje administrativu, nabízí školení personálu a pomáhá překonat dřívější technické či finanční bariéry. Následovala prezentace **Kamilly Pliskové** (Městská knihovna v Praze), která představila projekt **Knihovny.digital**. Ten podporuje knihovny v oblasti digitální gramotnosti, poskytuje vzdělávací obsah, komunikační balíček i návody pro snadnější zapojení do eGovernmentu.

Poté vystoupil **Martin Krčál** (Moravská zemská knihovna) s příklady využití portálu **Knihovny.cz** v menších knihovnách. Předvedl, jak portál usnadňuje orientaci ve fondech, zlepšuje kvalitu služeb pro uživatele a umožňuje knihovnám využívat výhod jednoho centrálního místa pro vyhledávání. Závěrečný příspěvek přednesla **Michaela Bežová** (Národní knihovna ČR), která představila **Českou digitální knihovnu (ČDK)** jako národní agregátor digitálních knihoven a přiblížila využití licence **děl nedostupných na trhu (DNNT)**. Zaměřila se na nové nástroje, možnosti zapojení knihoven a význam digitální infrastruktury pro budoucnost služeb.

Závěr

Konference proběhla za podpory partnerů a sponzorů, kterými byli: Bláha úložné systémy, s. r. o., Ceiba, s. r. o., Cosmotron Bohemia s. r. o., EMBA, spol. s r. o., KP-SYS spol. s r. o., R-Bit Technology, s. r. o., Tritius Solutions a. s. Děkujeme za podporu. Mediálně akci podpořily oborové knihovnické časopisy Čtenář a Duha. Akce potvrdila, že regionální funkce jsou pevnou oporou českého knihovnictví, stojí na spolupráci, profesionalitě a sdílení know-how. Program ukázal, že rozvoj malých i velkých knihoven je strategickou investicí do vzdělanosti a komunitního života, a že digitalizace otevírá nové příležitosti pro služby i dostupnost zdrojů. Pardubické setkání nabídlo inspiraci, aktuální informace i prostor pro společnou debatu, která bude určovat směr dalších let. Tak za dva roky na viděnou na dalších seminářích!

Bude vás zajímat, že...

... byla vydána publikace **Ergonomie pro knihovny**. Klíčové principy a doporučení. Jedná se o první dokument svého druhu v českém knihovnictví a klade za cíl poskytnout ucelený přehled o ergonomických principech i praktické rady pro zlepšení pracovního prostředí v knihovnách. Zaměřuje se podrobně nejen na ergonomii pracovního prostoru, ale i na architektonické návrhy knihoven, které zohledňují ergonomické požadavky. Elektronická verze publikace je dostupná na webu Národní knihovny.

Výlet s tajenkou jako dárek k sedmdesátinám havířovské knihovny

Romana Bartošková
akvizice@knih-havirov.cz

Zveme vás do nejmladšího města naší republiky – tak začíná pozvánka na výlet s tajenkou, který připravila Městská knihovna Havířov ve spolupráci s autorkou Lucíí Nachtigallovou ke kulatinám této knihovny. Havířov, nejmladší město České republiky, oslaví v prosinci sedmdesáté výročí svého založení. Letí to. A rovněž knihovna slaví sedmdesátiny, protože bez knihovny by to v mladém městě přece nešlo. Život města a knihovny jdou celou dobu ruku v ruce.

Sedmdesát není stovka – ale přece jen je to už úctyhodné číslo i na knihovnu. Určitě je to důvod k oslavám sestaveným z celé řady atraktivních akcí a programů, které se prolínají celým rokem. Výlet s tajenkou, to tu ještě nebylo! Přesto, že se nejmladší město republiky logicky nemůže pyšnit historickými skvosty, hrady, ani zříceninami, kde by bylo možné potkat Bílou paní, bezhlavé rytíře a další oblíbená strašidla a strašidýlka, ani další významné stavby a památky, Lucie Nachtigallová neměla sebemenší problém vybrat atraktivní prvky a oblasti a sestavit trasu havířovského výletu.

S příchodem jara získali čtenáři havířovské knihovny možnost vyzvednout si na kterékoliv pobočce knihovny herní plán s pravidly, instrukcemi a mapou a mohli vyrazit na **výlet Za vázkami, vodníky a obrázkovými domy**. Další možností je vytisknout si instrukce z webu, a protože havířovský výlet podpořila knihovna, je stažení materiálů zdarma. Můžete vyrazit na šestikilometrový okruh, který vás provede tím nejzajímavějším, co Havířov z pohledu výletníka nabízí. Nezapomeňte vzít děti, můžete i seniory,

i pro ně je trasa zvládnutelná, jen kola a kočárky nechtejте doma, s nimi byste si na trase neporadili. Cesta za hádankou začíná nedaleko empírového záměčku a vede údolím malebné říčky Lučiny, pís- menka do tajenky se ale také skrývají mezi domy,

kteřé byly v padesátých letech minulého století postaveny pro horníky z okolních dolů a jejich rodiny. Postavené jsou ve zvláštním architektonickém stylu zvaném SORELA.

Říčka Lučina je pro Havířovany srdeční záležitost. Její meandry se

zakusují hluboko do břehů a tvoří zákruty s romantickými scenériemi. Je to jen pár minut chůze z centra města a ocitnete se téměř v pohádce. Však také autorka výletu Lucie Nachtigallová tady našla nejen 15 druhů vázek a 13 druhů ryb, ale také chráněné raky (to vše spolu s biologi), a dokonce vodníky! Ty považuje za obojživelníky (něco jako žába nebo mlok), ale nenašla je s biologi, nýbrž v místních pověstech. Není jisté, jestli na výletě potkáte u Lučiny vodníka, ale určitě najdete broukoviště. To jsou skupiny uschlých stromů, kmenů, špalků nebo větví, částečně zakopaných v zemi, které tu ochránci přírody nechali schválně, aby sloužily jako domečky pro

Kulturní dům Radost

broučky. Nejlépe se hodí duby, na které se váže mnoho ohrožených druhů hmyzu.

Jenže cesta pokračuje a výletníci musí opustit vážky, raky i vodníky a zamířit zpět do města mezi obrázkové domy. Jádrem Havířova vzniklo v 50. letech minulého století. Široká Hlavní třída snese označení bulvár, domy jsou úhledně srovnané do obrazců, mají dostatek prostoru pro zeleň a jsou zdobené prvky jihočeské renesance. Jsou tu keramické domovní štíty se sluníčky, znameními zvěrokruhu, různými zvířátky a rostlinami. K nim se vážou další úkoly a rébusy, které musí výletníci vyřešit, aby se posunuli k cíli.

Jednou z netypických poboček havířovské knihovny je **stálá expozice** s názvem **Historie psaná uhlím**. Mapuje historii Havířova, která byla ve svých počátcích pevně spjatá s hornictvím, takže tady můžete obdivovat důlní lampy, hornické nástroje a přístroje, vzorky hornin, vybavení důlních záchranářů a mnoho dalších zajímavých artefaktů, proto je nasnadě, že trasa výletu vede právě tudy. Návštěvníci se tady dozví hodně o historii a vývoji samotného města, které se dlouhá léta prezen-

Detail architektury SORELA

tovalo jako Město květů a zeleně a donedávna se zde konaly i v zahraničí vyhlášené květinové slavnosti Havířov v květech. To všechno už je historie. Na území města není v činnosti žádný důl, slavnosti Havířov v květech se konaly naposledy v roce 2018.

Výlet s tajenkou má u čtenářů v Havířově, a nejen u nich, velký úspěch. „Výlet s tajenkou jsme absolvovali v létě s dětmi v rámci příměstského táboru a moc se líbil,“ popisuje vedoucí knihovnických činností Mgr. Michaela Tobolová. „Také od čtenářů máme velmi pozitivní odezvu. Ptají se, kdo to vymyslel a že to byl super nápad. Zájem mají jak

rodiny s dětmi, tak vzdělávací a jiné organizace.“ „Na jaře se v expozici zastavila škola z Nové Vsi u Frýdlantu. Vybrali si tento výlet cíleně v rámci poznávání regionu a hornické minulosti. Výlet se jim moc líbil i přes deštivé počasí,“ přidala se vedoucí muzejní expozice Bc. Michaela Kroupová.

Dost nostalgické, spěcháme do cíle výletu a můžeme vyluštit tajenku. (Pokud se chystáte na Výlet za vážkami, vodníky a obrázkovými domy do Havířova, přeskočte na další odstavec!) Ta výletníkům prozradí název vzácného stromu, který od roku 1967 zdobí náměstí Republiky v centru města. Jedná se o alej metasekvoji čínských stromů, které byly považovány za vyhynulé. Opravdu stojí za to si je zblízka prohlédnout!

„Havířovský výlet je jedním z nejstahovanějších ze všech výletů s tajenkou, které v Moravskoslezském kraji mám, a jsem ráda, že funguje,“ prozradila autorka Lucie Nachtigallová, podle které si propozice k výletu z webových stránek stáhlo více než 1200 výletníků, „Psaly mi paní družinářky z místních škol, že trasu šly jako školní výlet, a také mi psalo pár maminek z Ostravy, že se jim výlet moc líbil a že netušily, že je tady

tak hezká příroda. Vylustěných tajenek přišlo okolo stovky, reakce jen a jen pozitivní.“

Pozitivní reakce jsou i ze samotné knihovny. „V rámci oslav sedmdesátého výročí knihovny jsme připravili bohatý program sestavených z tradičních, ale i úplně nových akcí. Workshopů, knižních jarmarků, Book!Conu, ale třeba i show mobilního planetária. Výlet Za vážkami, vodníky a obrázkovými domy do Havířova je programem táhnoucím se celým rokem a poběží i nadále. Z jeho úspěchu proto máme dvojnásobnou radost,“ uzavírá ředitelka Městské knihovny Havířov Ing. Dagmar Čuntová.

Kavárenské kvízy v milevské knihovně

Petra Buzková Tůmová

akce@knihmil.cz

Nápad přinést do knihovny svěží a neotřelou zábavu pro naše čtenáře v podobě kvízů vznikl na jedné z našich pravidelných měsíčních porad. Protože nás ovšem prostory knihovny výrazně limitují, rozhodli jsme se kvíz přesunout do kavárny Za oknem, která sídlí přímo pod knihovnou a se kterou dlouhodobě blízce spolupracujeme. Kavárna je jakýsi náš druhý domov – většinu akcí pořádáme právě tam. Návštěvníky láká možnost se během akcí občerstvit: dobrou kávou, limonádou či sladkým zákuskem. A tak vznikl pojem kavárenský kvíz.

Kvízy v Městské knihovně v Milevsku pořádáme od konce roku 2023. Po zveřejnění termínu prvního kvízu na sociálních sítích i našem webu a plakátech se kapacita kavárny naplnila rychlostí blesku. Dokonce do takové míry, že jsme museli několik zájemců odmítnout. Přihlašování dodnes probíhá předem přes e-mail či telefonicky a funguje na principu „kdo dřív přijde, ten dřív mele“. První, jakási zkušební verze kvízu, které se zúčastnilo zhruba třicet soutěžících, se setkala s obrovským úspěchem, a proto jsme se rozhodli pořádat je čtvrtletně – vždy ve dvou po sobě jdoucích termínech, abychom tak uspokojili všechny zájemce.

Forma kavárenského kvízu se v leccem podobá tomu hospodskému, jenž nám byl inspirací. Sestává z jedenapadesáti otázek včetně jedné bonusové, deseti tematických okruhů a pěti kol. Některá témata – historie, zeměpis, všeobecný přehled či „co je na obrázku“, se v kvízu objevují pravidelně, jiná měníme dle aktuálního dění nebo významných výročí a mezinárodních dnů. Mezi oblíbené patří bezesporu „doplň text písně“, různé slovní šifry či „poznej název knihy podle obrázku“.

Pravidla jsou jednoduchá: za každou správnou odpověď získávají hráči jeden až dva body dle dané otázky; závěrečná, bonusová otázka má pak sloužit jako rozhodující v případech remízy (dosud jsme ji neupotřebili). Soutěžící své odpovědi zaznamenávají do záznamových archů, správné řešení se dozví ihned. Součet bodů probíhá

průběžně po deseti otázkách, tedy jednom kole. Chytrá zařízení nejsou povolena. Otázky si zpracováváme sami – jejich tvorbu včetně grafické podoby kvízu a jeho moderování si pod svá křídla vzala naše kolegyně Petra Buzková Tůmová. Inspiraci čerpá jak z internetu, tak z knih či časopisů. Příprava celého kvízu zabere klidně i několik dní.

Jednoho kvízového večera se vzhledem k prostorám kavárny může zúčastnit šest týmů po pěti soutěžících, stejně tak i druhého. Celkem si tak ve dvou po sobě jdoucích termínech má možnost zasoutěžit až šedesát osob. Kvíz obvykle trvá zhruba dvě až dvě a půl hodiny. Věk účastníků se různí – některé týmy jsou vyložené dospělácké, jinde najdete pouze seniory, další si do týmu takticky přiberou ideálně teenagera, který zná „ty věci pro mladé“. Jedni si jdou pro výhru, jiní se přišli pobavit. Vstupné se platí dobrovolně. Vybrané peníze pak využíváme ke koupi drobné odměny pro výherce. Tou může být například jedenapůllitrová láhev vína, selekce čajovo-bylinných likérů Tatratea nebo Prosecco.

Kavárenské kvízy si (nejen) mezi našimi čtenáři získaly své místo. Soutěžící kavárnu opouštějí s úsměvem na tváři, což je pro nás ta nejkrásnější zpětná vazba. Členky jednoho z týmů, které se kvízů účastní pravidelně, si dokonce nechaly vytvořit tričko se svým názvem! Atmosféra takových večerů bývá zkrátka naprosto jedinečná.

E-půjčování e-knih a audioknih: bezplatná, nebo placená služba?

Vít Richter

Vit.Richter@nkp.cz

Ústřední knihovnická rada ČR (ÚKR) vydala v říjnu doporučení pro veřejné knihovny, jehož cílem je sjednotit současnou praxi a zajistit, aby půjčování elektronických knih, audioknih a dalších online zpřístupňovaných dokumentů bylo pro registrované uživatele veřejných knihoven bezplatné.

Doporučení Ústřední knihovnické rady ČR pro poskytování bezplatných e-vypůjček ve veřejných knihovnách

Datum vydání: 20. října 2025

Vydavatel: Ústřední knihovnická rada České republiky (ÚKR ČR)

Doporučení

Ústřední knihovnická rada ČR doporučuje, aby veřejné knihovny v České republice poskytovaly službu elektronického půjčování e-knih, audioknih a dalších elektronických dokumentů (dále jen e-půjčování, e-vypůjčka)¹ bezplatně pro všechny registrované uživatele.

Zdůvodnění doporučení

1. Princip knihovního zákona: Knihovní zákon (Zákon č. 257/2001 Sb.) stanovuje, že základní knihovnické služby, včetně půjčování knih, mají být poskytovány bezplatně. Online šíření e-knih a audioknih jsou moderní službou

zpřístupnění informačních zdrojů, a proto by měly spadat pod stejný princip bezplatného přístupu, který platí pro půjčování tradičního knihovního fondu. Zpoplatnění e-vypůjček by vytvořilo nerovnost mezi uživateli tištěných a elektronických zdrojů.

2. Sociální a kulturní přínos: Bezplatné e-vypůjčky umožňují přístup ke vzdělávání a kultuře široké veřejnosti, včetně znevýhodněných skupin (např. seniorům, osobám se zdravotním omezením nebo obyvatelům odlehklých oblastí). Tato služba je dostupná bez ohledu na provozní dobu knihovny a nevyžaduje fyzickou návštěvu knihovny, což zvyšuje její atraktivitu a využitelnost. Zvyšování dostupnosti a přístupu kultury je jedním z hlavních cílů Státní kulturní politiky 2021–2025.
3. Podpora čtenářství: Bezplatné e-vypůjčky mohou zvýšit zájem o čtení, zejména u mladší generace, která preferuje

¹ Definice

EBLIDA:

E-vypůjčka, elektronická vypůjčka:

E-vypůjčka je online zpřístupnění digitálního dokumentu (např. e-kniha, audiokniha apod.) k užívání na omezenou dobu, a to bez přímého či nepřímého hospodářského nebo obchodního prospěchu. Probíhá buď tak, že má uživatel po stanovený čas umožněn přístup k dílu, po jehož uplynutí je přístup automaticky zablokován, nebo tak, že si uživatel stáhne do počítače či čtecího zařízení časově omezenou verzi díla, která se po vypršení předem určené lhůty sama zneprístupní.

TDKIV:

E-vypůjčka, elektronická vypůjčka:

Poskytnutí časově omezeného přístupu k elektronickému dokumentu uživateli prostřednictvím online služby knihovny.

Elektronický dokument, digitální dokument

Dokument, který se od tištěných typů dokumentů odlišuje nikoliv obsahovými, ale formálními vlastnostmi, zejména digitálním způsobem záznamu informací a z něho vyplývající větší nezávislostí a oddělitelností obsahu dokumentu od nosiče dat. Digitální uložení informací umožňuje aplikaci operativnějších individuálních metod práce s informacemi (vyhledávání, změny). Pro účely bibliografického popisu elektronických zdrojů se termínem elektronický dokument označuje zdroj, který obsahuje převážně textová data.

digitální formáty. Studie ukazují, že dostupnost e-knih v knihovnách zvyšuje povědomí o knižních novinkách a může vést také k vyšším prodejům tištěných knih.

4. Ekonomická efektivita: Ačkoli nákup licencí na půjčování e-knihy představuje počáteční investici, dlouhodobě může snižovat náklady na nákup, skladování, opravy a fyzickou správu tradičního knihovního fondu. Z dlouhodobého hlediska je vhodné, aby knihovna optimalizovala svou akviziční politiku s ohledem na různé formy půjčování a formáty dokumentů.

Opatření na podporu bezplatného e-půjčování

V roce 2024 nabízelo e-půjčování 324 knihoven provozovaných obcí a kraji (tj. 6 % z celkového počtu knihoven), z celkového počtu absenčních výpůjček (20 589 684) tvořily e-výpůjčky 2 % (405 767 e-výpůjček). Těchto 324 knihoven nabízí služby 59 % obyvatel ČR a je v nich zaregistrováno 68 % uživatelů z celkového počtu registrovaných uživatelů ve veřejných knihovnách v roce 2024. Zájem o e-půjčování z hlediska veřejnosti pomalu stoupá. Pokud knihovna v místě nenabízí e-půjčování, uživatelé se obracejí na větší knihovny, které tuto službu nabízejí. Současně probíhá přesun uživatelů od knihoven, které zpoplatňují e-půjčování, k těm, které tuto službu poskytují bezplatně. V obou případech dochází k výraznému finančnímu zatížení omezené skupiny knihoven.

Licenční politika dodavatelů je velmi rozdílná, v řadě případů i restriktivní a neumožňuje optimalizaci e-půjčování.

- a. Ministerstvo kultury podporuje zahájení e-půjčování formou dotace z dotačního programu VISK. Cílem je, aby co nejvíce knihoven nabízelo službu e-půjčování.
- b. Knihovny žádají své provozovatele a zřizovatele o navýšení rozpočtu na nákup knihovních fondů a elektronických informačních zdrojů s cílem zpřístupnit uživatelům novou službu e-půjčování.
- c. Krajské knihovny a knihovny pověřené výkonem regionálních funkcí mohou zvážit podporu nákupu licencí na e-půjčování z finančních prostředků na zajištění regionálních funkcí a z tohoto hlediska optimalizovat nákup do výměnných fondů. Efektivní cestou může být nákup licencí pro celý regionální automatizovaný systém tak, že je dohodnuto reciproční spolufinancování zúčastněných knihoven.
- d. Národní knihovna ČR jedná se zástupci nakladatelů a distributorů s cílem zjednodušit licenční podmínky pro e-půjčování, zajistit předvídatelnost výdajů na zajištění e-výpůjček a dosažení přijatelných cen.
- e. Perspektivním řešením je novelizace autorského zákona (Zákon č. 121/2000 Sb.) tak, aby bylo umožněno knihovnám získat všechny e-dokumenty dostupné na knižním trhu a nakládat s nimi stejným způsobem jako s tištěnými knihami a dalšími dokumenty (1 uživatel = 1 e-kniha/audiokniha půjčená na omezenou výpůjční dobu), což by usnadnilo bezplatné poskytování e-výpůjček². Kromě toho by bylo možné uzavírat licenční smlouvy s jinými podmínkami, například 1 e-kniha půjčená současně více uživatelům.
- f. Knihovny nabízí uživatelům přístup k bezplatnému stahování a zobrazování digitálních knih a periodik, tj. přístup k e-knihovně Městské knihovny v Praze, využívání děl nedostupných na trhu prostřednictvím portálu KNIHOVNY.CZ a České digitální knihovny.

² Výpůjčku elektronické knihy (e-book) lze za určitých podmínek postavit na roven výpůjčce tradiční knihy. Soudní dvůr Evropské unie, TISKOVÁ ZPRÁVA č. 123/16. Dostupné z: <https://ipk.nkp.cz/docs/legislativa/soudni-dvur-eu-tiskova-zprava-c-123-16>

Paměť novin: sémantické vyhledávání v historickém tisku pomocí AI

Martina Bogár Smetánková
martina.smetankova@triner.cz

Cílem článku je představit principy fungování Paměti novin, ukázat možnosti jejího využití v menších knihovnách a diskutovat limity, které je při práci s tímto typem služby třeba brát vždy v úvahu.

Úvod

Digitální knihovny dnes představují nedílnou součást knihovnické praxe a umožňují zpřístupňovat rozsáhlé fondy tištěného dědictví. V českém prostředí je standardem systém Kramerius, který po více než dvacet let slouží k prohlížení a správě digitalizovaných dokumentů. Nedílnou součástí každé digitální knihovny je možnost vyhledávat v digitalizovaných dokumentech. V běžných digitálních knihovnách, včetně Krameria, se pro vyhledávání používá tzv. fulltextové vyhledávání, což znamená hledání přesné shody s vyhledávaným dotazem. Tradiční fulltextové vyhledávání má však své limity – vyžaduje přesnou shodu slov, je citlivé na chyby v textovém přepisu (OCR) a nereflektuje významovou blízkost textů.

Paměť novin je prototyp, který demonstruje možnosti tzv. sémantického vyhledávání. Namísto hledání podle shody slov rozumí významu položeného dotazu a vrací výsledky i v případě, že se liší pravopis, dobová terminologie či jazyková forma. Nástroj vznikl jako tzv. proof of concept v rámci širšího zkoumání možností využití umělé inteligence (AI) v rámci systému Kramerius.

Co je Paměť novin a jak funguje

Paměť novin je webová aplikace, která umožňuje pokládat dotazy v přirozeném jazyce a získávat odpovědi z výběru digitalizovaných českých novin z let 1880–1914. Na rozdíl od klasického fulltextového vyhledávání, jaké známe např. z Krameria, systém nehledá přesnou shodu

Úvodní stránka webové aplikace Paměť novin

slov, ale pracuje s významem dotazu – tzv. sémantikou. Díky tomu dokáže vyhledat články, které dané téma zachycují různými slovy nebo v odlišné jazykové podobě.

Na základě položené otázky systém vyhodnotí význam dotazu a vyhledá co nejrelevantnější textové úseky, které s tématem souvisejí. Z těchto úryvků následně sestaví odpověď a doplní ji o přímé odkazy na zdrojové články v digitálních knihovnách. Pokud v datech nenajde nic, co by odpovídalo zadanému dotazu – například proto, že se o daném tématu v dostupných novinách nepsalo – uživatele o této skutečnosti informuje. Zadání dotazu i výsledky je možné filtrovat podle období (např. jen roky 1890–1900) nebo podle konkrétního titulu (např. Lidové noviny).

V současnosti aplikace zahrnuje přes 500 000 stran textu z dvaceti pěti českých periodik, které byly digitalizovány a zpřístupněny v rámci systému Kramerius. Patří mezi ně například Lidové noviny, Národní politika, Rovnost, Právo lidu, Katolické listy nebo regionální listy jako Ostravský kraj či Jizeran.

Jak může být Paměť novin užitečná?

Hlavní přínos tohoto typu vyhledávání spočívá v tom, že umožňuje uživateli „ptát se smysloplně“. Místo hledání jednoho klíčového slova (které se může nebo nemusí vyskytovat v přesné podobě) je možné pokládat dotazy, které se blíží běžné rešeršní praxi:

- „*Jak se lidé stavěli k zavedení tramvají?*“
- „*Stěžovali si lidé na mládež?*“
- „*Jak společnost reagovala na ženy v kalhotách?*“
- „*Jak se psalo o soudu s Leopoldem Hilsnerem?*“
- „*Jaké měli lidé očekávání od války se Srbskem v roce 1914?*“

Tento způsob vyhledávání může být užitečný pro badatele i běžné uživatele, kteří chtějí sledovat vývoj tématu v čase, zkoumat jazyk

dobových médií nebo si ověřovat stereotypy a narativy ve veřejném diskurzu. Zároveň může být nástrojem pro inspiraci – k nahlížení do souvislostí, které by při klasickém hledání zůstaly skryté.

Příklad z praxe: Titanic čtyřikrát jinak

Zajímavou ukázkou možností sémantického vyhledávání je dotaz na zkázu Titanicu.

- **Bez jakéhokoli filtru** vrací systém odpověď ve stylu encyklopedického shrnutí – popis lodi, okolnosti nehody, počet obětí i pozdější důsledky.
- **Při filtrování na období před katastrofou** (do 14. 4. 1912) systém odpovídá, že se v dostupných novinových článcích se o Titanicu nepsalo. Naznačuje to, že Titanic nebyl v centru zájmu v rámci našeho vybraného vzorku novin.
- **Při filtrování na dny bezprostředně po katastrofě** (14.–16. 4. 1912) odpověď ukazuje nejasné a protichůdné zprávy, spekulace a zmatení, které tehdy panovaly.
- **Při použití filtru období prvního výročí katastrofy** (14.–16. 4. 1913) se tón výrazně mění – noviny reflektují výročí, popisují důsledky nehody, změny v bezpečnostních opatřeních a způsoby, jakými si společnost tragédii připomínala.

Tato kombinace volného dotazu s možností filtrovat podle období nabízí nový způsob práce s historickými daty – blízký způsobu, jakým se provádí rešerše v běžném výzkumu.

Limity, na které je třeba myslet

Sémantické vyhledávání je silný nástroj, ale má svá omezení – zejména pokud od něj očekáváme příliš konkrétní výsledky.

- **Nejde o genealogickou databázi** – hledání jmen příbuzných většinou není spolehlivé, protože noviny se věnovaly spíše veřejným osobnostem a událostem, běžná jména lze snadno zaměnit.

Co se psalo o Titanicu?

Odpověď

Titanic, největší loď světa, ztroskotala při své první plavbě po srážce s ledovcem. K neštěstí došlo v noci, kdy většina pasažerů spala. Po srážce nastala panika a cestující se snažili dostat k záchraným člunům. Byly spuštěny záchrané čluny a umístěny na ně ženy a děti, přičemž na pomoc odpověděly parníky Olympic a Virginian. 1. Titanic se potopil ve 2 hodiny 20 minut ráno a podle některých zpráv někdo nezahynul, zatímco jiné uvádějí, že vrak Titanicu strhl s sebou 1500 osob. 2. Zprávy o počtu zachráněných a obětích byly zmatené a rozporuplné, přičemž některé tvrdily, že všichni cestující byli zachráněni, zatímco jiné uvádějí, že bylo zachráněno pouze 675 osob. 3. Titanic byl považován za plavcovi město s kapacitou přes 4000 osob a byl vybaven luxusními zařízeními. 4.

Všechny zdroje > 14. 04. 1912 > 16. 04. 1912

Zdroje

1. Čas
16.04.1912

Katastrofa stihla loď při zahajovací plavbě. Na moře byla Titanic spuštěna.

2. Lidové noviny
16.4.1912

hodině potopil. Nejsvětější námořní mešitě se

3. Brněnské noviny
16.04.1912

Katastrofa „Titanicu“ z Londýna, 16. dubna. Potvrzuje se zprávy, že všichni

4. Čas
16.04.1912

Katastrofa stihla loď při zahajovací plavbě. Na moře byla Titanic spuštěna.

5. Venkov
16.04.1912

Celkem bylo 1280 cestujících, kteří vsi na loď v Cher

Odpověď ve stylu encyklopedického shrnutí

- **Výsledek je ovlivněn formulací dotazu** – systém vždy nějakou odpověď vrátí, ale čím obecnější dotaz položíme, tím obecnější odpověď získáme.
- **Datový korpus je zatím omezený** – i když zahrnuje reprezentativní vzorek tisku, některé tituly nebo ročníky nejsou (zatím) ve zdrojových knihovnách k dispozici.

Přesto má tento typ vyhledávání velký potenciál. Může zpřístupnit historické informace i lidem, kteří by si jinak na klasické rešerše v digitálních knihovnách netroufli, nebo by je považovali za příliš zdoluhavé.

A co dál?

Paměť novin je zatím prototyp – nástroj ve vývoji, který testuje možnosti zapojení umělé inteligence do práce s historickými daty. Už teď ale ukazuje, že sémantické vyhledávání může být cenným doplňkem digitálních knihoven. Zejména tam, kde jde o porozumění významu, souvislostem a změnám v čase. Jakkoli Paměť novin zůstává prototypem s řadou omezení, otevírá možnosti, které mohou být do budoucna zajímavé i pro menší instituce a běžné uživatele. Nejde o nástroj, který nahradí běžnou rešeršní práci, ale o prostředek, který ji může v některých situacích zpřehlednit a zrychlit. Nebo alespoň nabídnout nový pohled.

Zdroje:

BOGÁR SMETÁNKOVÁ, Martina. Paměť novin: Revoluce v hledání historických dokumentů. Online. Trinera. 2025. Dostupné z: <https://www.trinera.cz/blog/pamet-novin-revoluce-v-hledani-historickykh-dokumentu>. [cit. 2025-10-13].

BOGÁR SMETÁNKOVÁ, Martina. Paměť novin pro všechny: Otevřený přístup, více obsahu, lepší filtrování. Online. Trinera. Dostupné z: <https://www.trinera.cz/blog/pamet-novin-pro-vsechny-otevreny-pristup-vice-obsahu-lepsi-filtrovani>. [cit. 2025-10-13].

BOGÁR SMETÁNKOVÁ, Martina. Paměť novin: Co nám mohou říct miliony řádků starých novin – a jak jim rozumí stroj. Online. Trinera. 2025. Dostupné z: <https://www.trinera.cz/blog/pamet-novin-co-nam-mohou-rit-miliony-radku-starykh-novin-a-jak-jim-rozumi-stroj>. [cit. 2025-10-13].

KASENCHAK, Robert T. What is Semantic Search? And why is it important? Online. Information Services and Use. 2019, roč. 39, č. 3, s. 205-213. ISSN 0167-5265. Dostupné z: <https://doi.org/10.3233/isu-190045>. [cit. 2025-10-13].

KNIHOVNA AKADEMIE VĚD ČR. Systém Kramerius. Online. Dostupné z: <https://system-kramerius.cz/>. [cit. 2025-10-13].

RYCHTÁŘ, Jan. Paměť novin – chytré vyhledávání ve starých novinách. [online video]. In: Umělá inteligence v archivním světě. Odborný workshop. Praha: Masarykův ústav a Archiv AV ČR, 23. 9. 2025. Dostupné z: <https://www.youtube.com/live/FYK7tNLSDQo?t=19490>. [cit. 2025-10-13].

TRINERA S.R.O. Paměť novin: Chytré vyhledávání v archivech historických novin. Online. 2025. Dostupné z: <https://www.pametnovin.cz/>. [cit. 2025-10-13].

Knižnica, ako laboratórium... zlyhanie a chyby nás posúvajú vpred a prekračujú hranice

Roman Večerek

orknizdk@vuczilina.sk

Oravská knižnica Antona Habovštiaka dlhodobo pracuje s fenoménom startupu a spočíva v tom, že vytvára projekty, produkt alebo nové služby, ktorá sú tak inovatívne, že menia spôsob, ako fungujú zaužívané stereotypy a služby. Ponúka zmenu toho akým spôsobom ľudia žijú, prijímajú zaužívané normy, riešia problémy, pracujú alebo interagujú so svetom, ponúkajú nové výzvy a otvárajú priestor na transformáciu knižnice, ktorej možnosti sú nekonečné.

Na prvý pohľad je Oravská knižnica ako mnohé iné – regály s knihami, čitateľské miesta, ticho, ktoré má v sebe rešpekt aj sústredenie. Tajomná aura vzdelanosti, štúdia a myšlienok. Veselé štebotanie detí, ktoré objavujú svet kníh, Ale niekde za tým sa dejú veci, ktoré presahujú bežné predstavy o tom, čo knižnica môže byť. To na čom tento spôsob transformácie myslenia stojí je, že sa nebojíme prekračovať hranice. Hranice literatúry, sociálneho vnímania, komunitných funkcií, služieb, inovácií, umeleckých disciplín aj predstáv o tom, koho a ako môže knižnica osloviť a s kým spolupracovať. Hranice prekračujeme vedome, cielene a zámerne. Skúšame kam až sa pri propagácii kníh, čítania da ísť. V centre našej holistickej filozofie stojí presvedčenie, že knižnica nie je len miestom pre knihy a čítanie, ale priestorom pre všetko čo vyhodnotíme ako možné... stretávanie, nápady, pokusy, spájanie, inklúzia, dobročinnosť, dobrovoľníctvo, hľadanie, objavovanie, demokracia, miesto pre ľudí bez rozdielu.

Nápadov nikdy nie je dosť, niektoré prežili, veľa úžasných nápadov zlyhalo, stratilo opodstatnenie, alebo to bola slepá ulička. Niektoré čakajú na správny čas a niektoré zlyhali práve preto, že prišli v nevhodnú dobu. Ale veľa projektov presiahlo svoj zrod a vyvinuli sa niekam kam sme ani nedúfali. A práve preto tu skúšame zas a znova. Pretože to má zmysel.

Ktoré bláznivé nápady prežili a prekročili naše očakávania?

Psychológ v podkroví

Projekt, ktorý naozaj funguje a zmenil aj naše predstavy o knižnici. Psychológ v podkroví je BEZPLATNÁ a ANONYMNÁ psychologická služba. Je to priestor, kde počúvame, podporujeme a pomáhame. „Psychológ v podkroví“ je jedinečný projekt, ktorý vznikol v roku 2021 spojením síl Oravskej knižnice a piatich profesionálnych psychológov z Oravy a Liptova. Dobrovoľne bezplatne a s odhodlaním poskytujú psychologické poradenstvo tým, ktorí ho potrebujú najviac. Každý kto potrebuje pomoc si môže dohodnúť stretnutie telefonicky, prostredníctvom online formulára, alebo len tak zaklopať na dvere v podkroví.

Prečo to robíme? Pretože každý problém má riešenie. Pretože veríme, že nikto nemá ostať sám. A pretože pomoc a ľudskosť sú základom lepšieho sveta. Dnešná doba prináša množstvo výziev – stres, konflikty, nedostatok motivácie, závislosti, medziľudské vzťahy, riešenie konfliktov, či pocit vyčerpania. Často nevieme, kam sa obrátiť, alebo si nemôžeme dovoliť odbornú pomoc. Dlhodobý stres má za následok zmätok a môže dôjsť k hľadaniu úniku v uzatváraní sa, vyhľadávaní samoty, v užívaní alkoholu, či iných návykových látok. Psychológ

Akce Dobrý Večerek v Oravské knižnici Antona Habovštiaka

v podkroví knižnice je tu pre všetkých. Prináša porozumenie, vypočutie a odbornú podporu v bezpečnom prostredí knižnice. Ponúka osobný prístup bez predsudkov. Každú stredu majú hlavne mladí ľudia a sociálne slabšie skupiny možnosť stretnúť sa s odborníkmi, ktorí ich vypočujú a pomôžu nájsť cestu z náročných situácií. Od roku 2021 bolo poskytnutých viac ako 400 stretnutí, pričom počas prvej fázy vojnového konfliktu na Ukrajine sa poradenstvo rozšírilo aj o služby v ukrajinskom jazyku. Pôvodná cieľová skupina, pre ktorú bolo zacielené podujatie, boli mladí ľudia. Avšak vzhľadom na dnešnú náročnú dobu nie je služba iba pre mladých. O pomoc môže požiadať každý bez rozdielu veku. Psychológ je služba pre všetkých tak ako aj knižnica.

Je nás počuť aby nás bolo vidieť

Svet sa mení, kultúra čítania sa mení, naše návyky sa menia. Prestávame čítať, nie len mladí ľudia, všetky generácie pod náporom

technológií prestávajú aktívne čítať. Všetci sa utiekame k rýchlemu prísunu informácií a jednoduchému vyhľadávaniu zdrojov. Nečítame s porozumením. Prijímame informácie pasívne zo sociálnych médií. Veríme falošným správam. Zabúdame, aké úžasné dobrodružstvo čítanie prináša. Rýchla doba nás láka nečítať ale hľadať oddych inde ako pri knihe. Ale čítať je úžasné! Čítať je potrebné.

A práve preto vznikol tento výnimočný projekt, ktorý uspel hlavne kvôli svojej jednoduchosti. Je nás počuť je jednoduchý a efektívny formát – celoslovenské simultánne čítanie, ktoré sa koná v rovnaký deň a čas a hodinu po celom Slovensku. Ľudia čítajú na verejnosti – z okien knižníc, v rozhlase, na školách či v parkoch. Čítať môže každý, kto má chuť a verí v čítanie. Čítajú, starostovia, poslanci, umelci, herci, učitelia, riaditelia, dobrovoľníci, deti...V tento deň sa slovenské knižnice – malé aj veľké, obecné, mestské, vedecké, univerzitné, regionálne i krajské – spoja, aby upozornili na

dôležitosť čítania a krásu literatúry. To všetko v rovnakom čase, čo je hlavným motívom názvu projektu – čím viac nás je, tým viac je nás počuť. Je nás počuť slúži nielen na propagáciu knižníc, ich služieb a obrovského celospoločenského významu, ale predovšetkým na podporu čítania.

Iniciátorom projektu Je nás počuť bola v roku 2021 Oravská knižnica s podporou knižníc Žilinského kraja. O rok neskôr sa k nim pridalo ďalších 55 knižníc po celom Slovensku. Už pri druhom ročníku sa podujatie stalo súčasťou Týždňa slovenských knižníc, a v rokoch 2022, 2023 a 2024 nad ním prevzala patronát prezidentka SR Zuzana Čaputová. V roku 2025 sa k podujatiu pripojilo už 90 knižníc. Podujatie sa koná v rámci národného Týždňa slovenských knižníc, ktorého hlavným organizátorom je Slovenská asociácia knižníc. Veríme, že tento bláznivý experiment sa už čoskoro presunie aj za hranice a budeme spoločne čítať nie len na Slovensku, ale aj v Českej republike...a možno raz v celej Európe a možno...lebo veď načo sú nám hranice.

Projektov, kde sme posúvali hranice je viac

Jedným z projektov, ktorý výrazne presiahol rámec tradičnej knižničnej práce, bol projekt **PREDSUDKY**. Na jeseň roku 2023 sa priestory knižnice stali miestom, kde sa stretli dva zdanlivo vzdialené svety – svet ľudí bez domova a svet mladých študentov.

Do sveta knižníc sme už v roku 2021 ako prvá knižnica vymysleli a priniesli **Digitálny čitateľský preukaz**. Inovatívne moderné a interaktívne smart riešenie knižných preukazov, ktoré prinieslo čitateľom informácie o svojich knihách v mobilnom zariadení. Knižnica získala užitočný nástroj pre komunikáciu so svojimi členmi. Dnes už na základe tejto našej inovácie ponúka digitálny čitateľský preukaz viacero knižníc nie len na Slovensku, ale aj v Čechách.

Na čo sme v Oravskej knižnici naozaj hrdí je **KUBO CLUB** na Slovensku. Táto služba prináša

do knižníc detské digitálne knihy. Na začiatku sme boli jedinou knižnicou s takouto službou, no dnes je nás na Slovensku už 27. Digitálnu knižnicu KUBO zároveň využíva aj viac ako 200 škôl a je tiež publikovaná na platforme Ministerstva školstva, sociálnych vecí a rodiny VIKI. Digitálna knižnica KUBO je naplnená širokou ponukou kvalitných a hodnotných kníh pre deti, aby pomáhala rozvíjať u detí lásku ku knihám a čítaniu a tak zvyšovala čitateľskú gramotnosť.

Digitálna knižnica je otvorená non-stop pre všetkých. Prináša knihy v klasickej podobe, ale v modernom formáte na obľúbenom digitálnom zariadení. Digitálne zariadenia tak vďaka čítaniu získavajú v rukách detí hodnotu a prinášajú im okamžitý prístup k literatúre, ktorá zodpovedá ich záujmom a čitateľským schopnostiam. Dokonca môžu zjednodušiť čítanie aj deťom s dyslexiou, keďže pri väčšine kníh je možné v nastaveniach knihy prepnúť text do špeciálneho písma dysfontu. Čoskoro pribudne aj ďalšia funkcia a tou je nahovorený text. Vďaka nej deti môžu popri sledovaní textu knihy aj počúvať! Knihy sa dajú samozrejme stiahnuť aj do offline režimu. Od októbra prichádza KUBO aj do Českej republiky a veríme, že sa do KUBO rodiny čoskoro pridajú ďalšie knižnice.

Projektov, inovatívnych služieb a novinek má Oravská knižnica veľa a dlhodobu buduje svoju identitu ako otvorený kultúrny priestor, ako živý organizmus, ktorý reaguje na potreby svojho prostredia. Inovuje, ponúka a hľadá. Myslíme si, že knižnice majú byť niečo ako svedomie regiónu a Oravská knižnica sa takou nebojí byť. Snažíme sa ukázať ostatným, že aj malá inštitúcia v regióne môže byť laboratóriom empatie a inovácií. Že knižnica môže byť divadlom, galériou, komunitným centrom, terapeutickým priestorom, ba dokonca aj zrkadlom spoločnosti. Ale hlavne knižnicou, ale aj laboratóriom, kde nás zlyhanie a chyby posúvajú vpred a prekračujú hranice.

Nie, nechceme byť všetkým naraz – chceme byť blízko človeku.

Knihovnický kvíz: herní pole vědomostí a zábavy v knihovně

Lucie Líkařová Hasilová
info@knihovnickykviz.cz

Od nápadu k prvnímu kvízu

Knihovnický kvíz vznikl jako reakce na touhu vytvořit akce, které by dokázaly opakovaně oslovit všechny věkové kategorie, nabídky neformální vzdělávání a současně podpořily čtenářství a orientaci v kulturním dění. Zároveň bylo smyslem přilákat do knihovny úplně novou skupinu uživatelů.

Od začátku byl cílem vznik otevřeného, přenositelného formátu, který bude možné snadno adaptovat v různých typech knihoven – od městských po vesnické. Výhodou je jeho nízká finanční i technická náročnost a velký potenciál pro zapojení komunity. V současné době se Knihovnický kvíz hraje ve více než 22 knihovnách po celém Česku. Zapojeny jsou knihovny bez rozdílu ve velikosti. Úspěch slaví u návštěvníků v knihovnách ve Vavřinci se 700 obyvateli, ale i ve velkých městech jako jsou Teplice, Tábor či Příbram.

Jak to funguje: principy a formát

Knihovnický kvíz je zábavná vědomostní týmová hra. Týmy jsou tvořeny 2–5 hráči. Počet týmů bývá zpravidla limitován velikostí prostor. Knihovnický kvíz je samozřejmě možné hrát již se 2 týmy, naším dosavadním maximem bylo 23 týmů. Průměrně kvízové večery navštěvuje 8–15 týmů. Knihovna si sama volí, zda po hráčích bude požadovat předchozí registraci, nebo má prostory, které jsou dostatečně velké, a registrace není nutná. Také co se týče vstupného, je volba čistě na knihovně. Některé knihovny mají stanoven účastnický poplatek libovolné výše. Je také možné ponechat vstupné dobrovolné. Jeden herní večer trvá přibližně 90 minut a obsahuje 6 tematických okruhů po 10 otázkách. Jeden z okruhů je vždy zaměřen na knihy a čtenářství. Ostatní mohou zahrnovat například oblast kultury, historie, filmu, přírody, hudby či sportu.

Účastníci Knihovnického kvízu

Po 30 otázkách je vložena pauza, která slouží pro doplnění občerstvení účastníků. Do přestávkového spotu si knihovny mohou vložit plakáty a pozvánky na další akce, které pořádají. Otázky jsou tvořeny s důrazem na různou obtížnost, kreativitu a zábavný charakter – nechybí ani obrazové, zvukové nebo praktické úkoly. Hra může být moderována knihovníkem, dobrovolníkem nebo externím hostem. Nutno podotknout, že není potřeba se moderování kvízu obávat. V každé knihovně je v týmu kolega, který v této roli nachází zalíbení a svou silnou stránku.

Součástí kvízu je sada pravidel, bodovacích archů, informačních a propagačních materiálů. Knihovny také obdrží sčítací tabulku, pomocí které je možné automaticky sčítat body a vyhodnocovat výsledky. Veškeré podklady jsou tedy připraveny, vlastní organizace kvízů již nepřináší další časovou zátěž. Je výhodou, pokud vlastní kvízový večer může být realizován v tandemu, kdy kromě moderátora je přítomen i kolega, který zajistí technickou stránku a hladký průběh večera. Knihovnický kvíz je připraven prostřednictvím platformy Canva. Pro jeho uvedení plně postačuje free verze, která je zdarma.

Co přináší Knihovnický kvíz knihovnám?

1. Nové publikum

Knihovnický kvíz přitahuje i ty, kdo by do knihovny jinak nezavítali. Zejména mladí dospělí a lidé ve věku 25–50 let často oceňují formát, který kombinuje zábavu a přátelskou soutěživost. Našimi účastníky jsou návštěvníci ve věku od 12 do 90 let. Výjimkou nejsou týmy teenagerů nebo rodinné týmy složené z prarodičů, rodičů a dětí.

2. Posílení komunity

Týmová hra podporuje setkávání, mezilidské vztahy a identifikaci s místní knihovnou jako kulturním a komunitním centrem.

3. Podpora čtenářství

Skrze otázky zaměřené na knihy, autory a literaturu nenápadně, ale účinně propaguje četbu a povědomí o literatuře.

4. Vzdělávání

Do kvízu často zařazujeme i otázky, které patří do všeobecného přehledu a otevírají témata, které návštěvníci nosí ve svých hlavách, ale ne vždy si na ně vzpomenu. Kvízy jim připomínají, co vše se v minulosti naučili.

Speciály a spolupráce

Projekt v minulosti již zpracoval i historická témata sametové revoluce a druhé světové války. Tyto speciály byly odehrány na řadě míst a často je knihovny pořádaly i pro školní kolektivy. Například „Sametový speciál“ věnovaný 17. listopadu se uskutečnil současně na 15 místech v České republice.

Jsmeme velmi rádi, že díky podpoře Nadace OSF se podařilo připravit **sérii 3 Knihovnických kvízů s tématem digitální gramotnosti**. Tyto kvízy vznikly ve spolupráci s Městskou knihovnou v Praze a jsou součástí projektu knihovny.digital. Návštěvníkům tak nenásilně připomínají, že i toto téma patří do kompetence knihoven. Knihovny si mohou tyto tři kvízy vyzkoušet zdarma. Mohou si samy ověřit, jak jsou na tom se svými znalostmi a zároveň mají příležitost zkusit si připravit kvízový večer pro veřejnost. Získávají tak do rukou kvalitně zpracovaný podklad, který mohou snadno využít.

Veškeré informace k těmto speciálním Knihovnickým kvízům i vlastní kvízy získáte na <https://koncepce.knihovna.cz/knihovnický-kviz-2026/>. V tuto chvíli je uvolněn první ze série kvízů, další 2 budou následovat v prvním pololetí roku 2026.

Závěrem

Knihovnický kvíz je důkazem, že knihovna může být nejen informačním, ale i **společenským a zábavním centrem**. Kombinuje herní prvky, čtenářství, komunitní rozměr i moderní technologie. A hlavně: dělá lidem radost.

Kontakt: info@knihovnickýkviz.cz

Web: www.knihovnickýkviz.cz

Moravská zemská knihovna spolupracuje s Tchajwanem

Tomáš Kubíček

Tomas.Kubicek@mzk.cz

Když jsme před dvěma lety podepsali memorandum o spolupráci s Národním muzeem tchajwanské literatury v Taj-peji, zahájili jsme v Moravské zemské knihovně další etapu její internacionalizace. Memorandum přitom nestavělo na zelené louce. Přátelské vztahy nás pojily s tchajwanskými kolegy už dříve, a to i díky sociologovi a slavistovi Jamesi Chengovi, který se k nám pravidelně stavoval se svými studenty z Tajnanské univerzity. Byl to tedy jen další krok v něčem, co už fungovalo, a co tak naplňovalo jednu z důležitých podmínek pro uzavírání memorand, které se v MZK držíme. Že totiž nikdy nejde o prázdné deklarace, ale vždy o konkrétní cíle a i výsledky, které jsme ochotni si odpracovat.

Hned vzápětí, tedy po podpisu memoranda, nás kolegové z Národního muzea tchajwanské literatury navštívili v Brně. A během rozpravy o konkrétních podobách spolupráce vznikl plán na velkou retrospektivní výstavu, která by byla věnována české moderní literatuře, tedy literatuře, která pokrývá nejenom současnost a dvacáté století, ale v klíčových dotycích i osobnosti české literatury, které formovaly její moderní či modernistickou budoucnost. Řeč samozřejmě byla o Karlu Hynkovi Máchovi či Boženě Němcové. Spolu s námi do projektu vstoupilo i pražské Muzeum literatury (dříve Památník národního písemnictví). A díky neuvěřitelné erudici a pracovnímu nasazení zaměstnanců tajpejského muzea a jejich kurátorů se podařilo během pouhých osmi měsíců dát dohromady reprezentativní výstavu, která zabrala dvě rozlehlá patra muzea a představila tchajwanským návštěvníkům v jakémsi ptačím přeletu, a přesto s potřebnou jistotou, klíčové etapy vývoje české literatury a kultury ve sledovaném období. Výstava byla zajištěna i exponáty, které bylo třeba jak z pražského Muzea literatury, tak z MZK na Tchajwan dostat – a i zde pomohla zkušenost a nadšení obou českých institucí.

Vystavovat v tchajwanských krušných vlhkostních podmínkách není zrovna jednoduché, také příprava exponátů a jejich logistika přes půl světa nepatřily k nejjednodušším. Na

expozici pak byly napojeny i odborné přednášky o české literatuře. Ty – podobně jako sama výstava – přilákaly pozornost tchajwanských čtenářů, kteří se i s velkým zaujetím zapojovali do debat. Jejich otázky i zájem prozrazovaly, že máme podobnou historickou zkušenost s nesamozřejmostí existence. A ostatně i fakt, že česká literatura, díky jménům jako Hašek, Kundera, Klíma či Havel, není na Tchajwanu neznámou končinou, kde žijí lvi (či přinejmenším ten s dvěma ocasey), ale jedním z důležitých nástrojů kulturní diplomacie. I proto byla velká pozornost na výstavě věnována současné české literatuře, aby kontinuita čtení našla u tchajwanských čtenářů logické prodloužení. Možná, že by bylo načase, aby se i český čtenář poohlédl pozorněji po jménech tchajwanských autorů v českých překladech. Nabídka není zrovna malá.

Některé ze zmíněných přednášek proběhly i v Tajnanu, tedy v hlavním městě Tchajwanu, na půdě prestižní soukromé univerzity Soochow. A odtud byl jen krok k uzavření dalšího memoranda, tentokrát se týkalo výměny zkušeností z knihovnické práce v edukaci, s vývojovými nástroji, které využívají umělou inteligenci, a MZK se zavázala zapojit do výukových projektů a kurzů, které univerzita pro své studenty realizuje. Jak podotkl prezident univerzity Chyan-Long Jan při podpisu

smlouvy o spolupráci, univerzita má desítky podobných dokumentů, které ji síťují mezi prestižními univerzitami na celém světě, v tomto případě jde však o první knihovnu, s níž do podobného vztahu vstupuje. Úvodní přednáška, v online podobě, pro studenty univerzity byla už uskutečněna v minulém semestru a připravují se další. Tchajwanští studenti rovněž o prázdninách navštívili MZK, a i zde pro ně a jejich pedagogy byly nachystány odborné přednášky a exkurze. I tyto „letní školy“ budou pokračovat.

Moravská zemská knihovna opakovaně hostila tchajwanské autory a i ve spolupráci s nakladatelství Mi:Lù Publishing a Tomášem Řízkem zprostředkovávala českým čtenářům a zájemcům pohled do tchajwanské kultury. Ne náhodou byla další spolupráce směřována tímto směrem, tedy na vznik programu pro dlouhodobější spolupráci, na výměnných rezidencích českých a tchajwanských autorů. Základy této myšlenky byly položeny při jednání mezi ředitelem MZK a tchajwanským ministrem kultury Li Yuanem v době otevření expozice české literatury na Tchajwanu. Ministr

kultury, jenž je sám aktivním spisovatelem, projevil velký zájem o tento podnět a během jediného roku se podařilo celý projekt dostat do podoby, díky které v září tohoto roku, při návštěvě ministra Li Yuana v MZK došlo k podpisu další smlouvy o spolupráci, která už jasně specifikuje podobu tohoto programu. První rezidenti z obou zemí tak budou moci do programu vstoupit už v průběhu roku 2026.

Možná se ptáte, proč právě Tchajwan se stal v uplynulém čase jedním z důležitých partnerů Moravské zemské knihovny? Co nás spojuje se zemí, která je nám zeměpisně tak vzdálená a proč tolik úsilí vkládáme do tohoto partnerství? Odpověď je jednoduchá. Tchajwan je nám mnohem blíže, než si myslíme. Nejenom, že máme společnou historickou zkušenost s totalitním režimem, nejenom, že obě naše země jsou až příliš blízko agresivnímu sousedovi, který má imperiální choutky, ale při vši rozdílnosti nás spojuje i zájem o toho druhého, zájem, který vzdálenosti zkracuje a umožňuje nám i sdílet odpovědnost. Za práci, kterou děláme, za svět, ve kterém žijeme. Ono je to nakonec vždy docela jednoduché.

Tchajwanský ministr kultury Li Yuan při prohlídce Knihovny Milana Kundery

Mapované cestopisy – projekt DIGEOCAT

Petr Žabička

Petr.Zabicka@mzk.cz

Cestopisy patří k nejzajímavějším žánrům historické literatury. V době, kdy většina čtenářů mohla o dalekých zemích jen snít, přinášela tato líčení cizích krajín jedinečný obraz světa. Dnes se k těmto textům vrací projekt DIGEOCAT, který propojuje humanitní a technické disciplíny a přináší nový pohled na čtení a analýzu těchto pramenů.

Projekt DIGEOCAT – Digital Explorations of Czech Travelogues zkoumá, jak čeští autoři do roku 1918 psali o středomoří, jak popisovali kulturní kontakty, krajiny či města a jak se jejich pohled proměňoval v čase. Zároveň nabízí digitální nástroje, které umožňují cestopisné texty zpracovat, označit geografické odkazy a zobrazit je na mapě. Výsledkem je nejen vědecký korpus, ale také uživatelsky přívětivá aplikace, která zpřístupňuje výstupy projektu veřejnosti.

Spolupráce napříč Evropou

Na projektu spolupracují univerzity a kulturní instituce z Česka, Itálie, Španělska a Chorvatska. Koordinátorem je Univerzita Palackého v Olomouci, hlavním českým partnerem v oblasti digitalizace a provozu aplikace, kterou vyvinula Olomoucká firma OLC Systems, je Moravská zemská knihovna v Brně.

Projekt, řešený v letech 2022–2025, je financován z programu Erasmus+. Jeho cílem je nejen výzkum cestopisů jako literárního fenoménu, ale také vytvoření metodiky, jak takové texty zpracovávat a vizualizovat pomocí digitálních nástrojů. Knihovníci zde najdou inspiraci, jak může spolupráce mezi vědou a knihovnami vést k novým formám zpřístupňování kulturního

dědictví a jak mohou historické texty oslovit čtenáře v 21. století.

Webová aplikace digeocat.mzk.cz

Jedním z hlavních výsledků projektu je webová aplikace digeocat.mzk.cz, která představuje vstupní bránu do světa českých cestopisů. Uživatel zde najde databázi digitalizovaných cestopisů, mapové zobrazení míst, o nichž autoři psali a také tematické štítky, které umožňují filtrovat texty podle motivů (např. rodina, náboženství, hygiena nebo památky). Zájímavé může být i sledování tras a dopravních prostředků, které jednotliví cestovatelé využili.

Aplikace využívá kombinaci textové analýzy a geokódování – místa zmíněná v textu se zobrazují přímo na mapě. Díky tomu lze sledovat nejen jednotlivé trasy cestovatelů, ale i kulturní vztahy mezi zeměmi. Rozhraní je jednoduché a přístupné i pro neodborné uživatele, kteří si chtějí prohlédnout výsledky nebo pracovat s texty ve výuce. Web kombinuje prvky digitální knihovny a interaktivního atlasu, výsledky projektu jsou volně dostupné a připravené k dalšímu využití i mimo vědeckou obec.

Závěr

Projekt DIGEOCAT přináší nový pohled na staré texty. Jeho přínosem je však už samo soustředění rozsáhlého korpusu cestopisů na jedno místo. Projekt tak ukazuje jednu z cest, jak přiblížit naše kulturní dědictví současným uživatelům. Další informace o projektu jsou dostupné na webu projektu: <https://digeocat.upol.cz>

Týden knihoven 2025: Jsme tu pro vás. Naživo i online

Iva Zadrazilová, Martin Krčál

zadrazilova@mzk.cz, Martin.Krcal@mzk.cz

Ve dnech 6.–12. října 2025 proběhl již 29. ročník kampaně Týden knihoven, kterou každoročně vyhlašuje a koordinuje Svaz knihovníků a informačních pracovníků ČR (SKIP). Cílem akce bylo připomenout široké veřejnosti význam sítě různých typů knihoven, představit jejich služby, fondy, nabídku online zdrojů a posílit jejich vnímání jako důležitých kulturních, komunitních a vzdělávacích center.

Mottem letošního ročníku bylo „Jsme tu pro vás. Naživo i online. Vaše knihovny.“, které navazovalo na aktuální komunikační téma digitalizace a rozvoje digitálních služeb. Knihovny byly o kampani informovány s dostatečným předstihem, aby měly prostor připravit se a zařadit sdílení různých materiálů do svých komunikačních kanálů.

Moravská zemská knihovna navázala na marketingovou kampaň akce *Březen, měsíc čtenářů*, kterou zrealizovala na jaře 2025, a ve spolupráci se SKIP se ujala přípravy propagačních materiálů i ke kampani Týden knihoven.

Na kampani spolupracoval tým portálu Knihovny.cz společně s Oddělením marketingu a komunikace MZK. Cílem bylo připravit a sdílet pro knihovny po celé České republice ucelený a praktický balíček komunikačních podkladů, v jednotném stylu a snadno použitelný. K výše uvedeným se přidali i externí spolupracovníci, konkrétně grafická a marketingový expert, oba se zkušeností z jarní kampaně.

Hlavní část přípravy tvořila grafická sada vizuálů v různých formátech. Grafická vytvořila materiály, které bylo možné sdílet na webových stránkách knihoven, na sociálních sítích Facebook a Instagram, nebo vytisknout jako letáky či plakáty. Všechny materiály byly k dispozici v sekci Pro knihovny na webu www.tydenknihoven.cz, odkud si knihovny mohly stáhnout následující:

- plakáty ve formátech A2 a A4 ve verzích pro tisk i pro web (každý ve dvou variantách – stručnější a podrobnější),
- příspěvky na sociální sítě s vizuály a texty na každý den kampaně, doplněné o sdílenou tabulku s odkazy na stažení a publikování,
- návrhy placek, které bylo možné vytisknout, vystřihnout a vyrobit v knihovnách,
- a další grafické podklady určené k prezentaci knihoven v online i fyzickém prostoru.

Materiály byly připraveny tak, aby knihovny mohly kampaň snadno přizpůsobit svým potřebám a zároveň zachovat jednotnou vizuální podobu v celostátním měřítku.

Ve spolupráci s marketingovým expertem jsme připravili také obsahový plán pro sociální sítě, který knihovnám usnadnil propagaci kampaně. Na každý den Týden knihoven byl vytvořen konkrétní příspěvek s textem, vizuálem i doporučením, kdy a kde ho zveřejnit. Knihovny tak mohly jednoduše sdílet připravené materiály na svých profilech na Facebooku a Instagramu a zachovat jednotnou komunikaci v rámci celé republiky. Příspěvky byly součástí sdílené tabulky, která obsahovala odkazy na stažení vizuálů i textů.

Naříklad úvodní pondělní příspěvek zněl: „Jsme tu pro vás. Naživo i online. Vaše knihovny. Přijďte naživo do své oblíbené knihovny nebo

virtuálně na www.tydenknihoven.cz a zjistěte, co všechno na vás tento týden čeká!" Další dny navazovaly tematicky, například úterní příspěvek představoval video s otázkou pro veřejnost „Co pro vás znamená knihovna?“, čtvrteční upozorňoval na webinář o e-knihách a páteční shrnoval motto kampaně „Jsme tu pro vás – naživo i online“. Díky této podrobné přípravě měly knihovny nachystaný ucelený komunikační plán, který stačilo jen převzít a sdílet.

Součástí kampaně byla i krátká videa, která jsme natočili speciálně pro sdílení na sociálních sítích. V krátkých spotech jsme se ptali malých dětí, proč jsou důležité knihovny a knížky. Jejich odpovědi působily přirozeně a autenticky a staly se virální součástí kampaně. Videospoty jsme umístili na YouTube kanál a nabídli knihovnám ke sdílení na jejich vlastních sociálních sítích. Tento formát se ukázal jako velmi úspěšný, protože knihovny videa aktivně přebíraly, sdílely a doplňovaly jimi vlastními příspěvky. Díky tomu se Týden knihoven výrazně zviditelnil v online prostoru.

Významnou součástí letošního Týdne knihoven byl také online webinář pro veřejnost i knihovny s názvem *Objevte tisíce e-knih legálně a zdarma – bez registrace a na pár kliknutí*, který proběhl 9. října 2025 v 16:00. Webinář vedla Iva Zdražilová z MZK a zaměřila se v něm na praktické možnosti stahování e-knih bez nutnosti registrace, vyhledávání online zdrojů přes portál a hledání různých materiálů v digitální knihovně. Knihovny mohly akci nabídnout svým čtenářům individuálně nebo uspořádat společné sledování ve svých prostorách. Zájem byl značný a webináře se nakonec zúčastnilo více jak 150 uživatelů. Záznam je možné zhlédnout na <https://www.tydenknihoven.cz/>.

Doprovodnou aktivitou kampaně byla soutěž o placky, do které se knihovny mohly zapojit prostřednictvím sociálních sítí. Sdílené

fotografie a příspěvky se staly další formou propagace a potvrdily, že jednoduché nápady mohou mít velký dosah. Nejvíce se líbila placka Čtu, tedy jsem:

Zpětně lze říci, že Týden knihoven 2025 proběhl úspěšně. Do kampaně se zapojily desítky knihoven z celé republiky. Nabídky veřejnosti nejrůznější akce od komunitních setkání přes soutěže až po vzdělávací programy zaměřené na čtenářství a digitální kompetence. Připravené podklady využívaly, sdílely videa, grafiky i texty a aktivně se zapojovaly do online komunikace. Jednotná vizuální linie pomohla kampani působit přehledněji a profesionálněji. Naší snahou bylo vytvořit sadu materiálů, která knihovnám ušetří čas a umožní jim soustředit se na samotnou práci s veřejností. To se podařilo a podle reakcí knihoven byly podklady srozumitelné, snadno použitelné a umožnily jednotnou propagaci v rámci celé republiky. Podrobnější zhodnocení kampaně zveřejníme na začátku listopadu.

Týden knihoven opět ukázal, že i při různorodosti knihoven v České republice je možné spolupracovat a společně představovat knihovny jako jednu značku a ukázat je veřejnosti jako moderní, otevřená a přístupná místa, a to naživo i online.

Malé, naprosto tiché změny

Jitka Matušková

matuskova@mzk.cz

Projekt *Malé, naprosto tiché změny* je koncipován jako spekulativní výzkum instituce i prostoru knihovny coby modelu světa s jeho rozmanitými kulturními, komunikačními a mocenskými symptomy. Prostřednictvím komentářů a intervencí do tohoto modelu se snažíme pochopit jeho povahu a promýšlet jeho proměny. Slouží nám k tomu obsáhlý knižní fond a jeho historie, stejně jako skenery, čtečky čárových kódů a další technologie nezbytné pro provoz knihovny, ale také květiny v truhlících, které dotvářejí interiér budovy nebo rybenky, jež zde skrytě žijí spolu s personálem a čtenářstvem. Projekt se odehrává v Moravské zemské knihovně – druhé největší v České republice – a rozvíjí se jako výstava, série intervencí, performancí a debat, které vstupují do foyer, do podesty, do nádvoří i do studoven.

Kolektiv Café Utopia (ve složení Marika Kupková, Katarína Magid Hládeková a Markéta Žáčková) pracuje na pomezí oborů a generací: propojuje tým MZK s umělectvem, studentstvem a pedagožstvem FaVU VUT. Nízkoprahové prostředí knihovny tak přibližuje současné umění širokému publiku nejrozumnějšího zaměření a zároveň umožňuje kriticky přemýšlet o budoucnosti institucí, které spravují, zprostředkovávají a spoluutvářejí kolektivní paměť. Cílem naší mezioborové kolaborace není nastolovat uzavřené teze, ale otevřít živý prostor pro otázky a dilemata spojené se sdíleným učením a věděním a s jejich rolí ve dvacátém prvním století.

Projekt byl oficiálně zahájen vernisáží dne 15. října. Následují živé akce, které jsou integrální součástí celkového konceptu. Bližší informace k jednotlivým akcím na www.mzk.cz/akce. Výstava v galerii bude k vidění do 23. 12. 2025.

- 13. 11., 19. 11. a 26. 11.: Uncinematic screen / Festival youtube videoesejí / Anna Garcia, Agáta Kerteš, Jirka Skála
- 13. 11.: Příliš užitečná dekorace / Botanická procházka Martina Žáka
- 15. 11.: Network entity / Živá kinematografická performance / MSHR
- 1. 12.: Ako sa do lesa volá, neviem, čo sa ozýva / Performance / Agáta Kerteš, Tamara Mižáková, Alžbeta Papíková
- 9. 12.: Slon v porcelánu / Performance / Matyáš Finger
- 9. 12.: Bravo to all minds / Performance / Valerie Kohoutová, Eri Mrtvá, Klára Pospíšilová
- 9. 12.: Živé nahrávání literárního podcastu deníku Alarm / TL;DR / Eva Klíčová, Jan Bělíček
- 10. 12.: Vycancelované autorky / Přednáška Evy Klíčové

I v knihovně se podstatné změny dějí velmi pomalu a nenápadně.

Budete-li však pozorní, uvidíte je v jejich skutečné velikosti. I vy jste totiž jejich součástí.

Vendula Foldynová – držitelka krajského ocenění MARK 2025

Ivana Kazdová
kazdova@kjm.cz

Bc. Vendula Foldynová – vedoucí pobočky Knihovny Jiřího Mahena v Lišni byla v letošním roce nominována vedoucí útvaru poboček KJM Ivanou Kazdovou do soutěže MARK2025.

„Vendula je talentovanou knihovnicí, jejíž práce v oblasti informačních a moderních technologií, mediální gramotnosti, kulturního a lidskoprávního povědomí přinesla významný přínos pro Knihovnu Jiřího Mahena v Brně a její komunitní život. Je mozkem i tělem při realizaci široké škály akcí na pobočce KJM v Lišni. Její činnost výrazně přispěla k rozvoji komunitního a mezigeneračního setkávání a vzdělávání v našem městě.“ uvedla Ivana Kazdová.

Vendula se narodila v Dolních Bojanovicích a do Brna přišla jako studentka KISK na Filozofické fakultě MU, kde nyní pokračuje v magisterském studiu. Je to člověk, který se nebojí výzev, má ráda dobrodružství a víno, i asi proto, že pochází z vinařského kraje a její rodina vlastní vinohrad. Pochází ze čtyř dětí, její tři sestry žijí se svými rodinami v zahraničí, což je pro Vendulu příležitost cestovat a navštěvovat svoje neteře a synovce.

V KJM začínala Vendula v roce 2021 jako knihovnice na pobočce v Maloměřicích, kde hned na začátku svoji kreativitou a knihovnickým

zápalem vytvořila zábavné a komunitní centrum pro děti i pro dospělé. Za jejího krátkého působení na této pobočce došlo k výraznému nárůstu vzdělávacích akcí pro děti, vznikaly zajímavé projekty jako např. Semínkovna, tematické stezky, únikové hry, v knihovnické zahradě pořádala Divadelní festival, zahradní slavnosti zaměřené na menšiny v Brně a jejich začleňování do společenského života v Brně,

v rámci udržitelnosti budování zeleninové zahrady a mnohé další.

V roce 2023 byla Vendula jmenována vedoucí největší pobočky KJM v městské části Lišeň. Na počátku tohoto působení se svým novým týmem spolupracovníci pustily do systematické práce s uspořádáním a revizí stávajícího zastaralého a opotřebeného fondu, a prioritně se věnovaly spolupráci

se školami. Knihovna v Lišni se pod vedením Venduly začala aktivně otevírat místní komunitě a začala realizovat programy, které propojují místní obyvatele a oslovují i ty, kteří knihovnu běžně nenavštěvují. Základním mottem Venduly je: **Knihovna v Lišni jako otevřený prostor pro komunitu, kreativitu a příběhy.** Tímto mottem se řídila v době chystání i samotné realizace rekonstrukce interiéru v roce 2024 v rámci projektu IROP. Cílem bylo získat

moderní, příjemné a přístupné prostředí pro všechny věkové kategorie občanů s cílem, aby se všichni v knihovně cítili zváni a vítáni. Velmi dobrá spolupráce vznikla s vedením městské části Brno-Líšeň, které se ukázalo velmi prospěšné pro obě strany.

Jedním z klíčových prvků knihovny v Líšni je **makerspace**, pracovním názvem **Kreatárium**, které slouží dětem i dospělým. Návštěvníci zde mají k dispozici moderní technologie, jako jsou Ozoboti, 3D tiskárna, laserová gravířka, potisková tiskárna, interaktivní tabule a 3D pera. Na dalším rozvoji Kreataria spolupracují s LABem z VUT, jehož odborníci dětem i mládeži zprostředkovávají nové technologické dovednosti a podporují jejich kreativitu. Dalším významným projektem, kterému Vendula vdechla život, je **Literární kompas**, jež vznikl ve spolupráci se středními školami v okolí. Jeho cílem je pomoci maturantům porozumět literatuře v širších souvislostech a připravit se na zkoušky formou, která je pro ně srozumitelná a motivující. Projekt byl inspirován zkušenostmi školních knihoven a vznikl na základě konkrétní poptávky ze strany pedagogů. V rámci této spolupráce využívají naše informační zdroje – například platformy Dramox, knihovny.cz, Naxos (pro hudební doprovod ke knihám), nebo zahraniční databáze pro dohledávání článků, např. o Milanu Kunderovi. Tím knihovna naplno využívá svůj potenciál jako informační centrum s přidanou hodnotou.

V projektu **Čtená Líšeň** chce Vendula ukázat, že knihovna může být aktivní i mimo své fyzické prostory. Nečekají, až děti přijdou do knihovny, oni chodí za nimi, například přímo do škol. Tento přístup boří tradiční představy o knihovně jako pasivním místě a ukazuje ji jako živé, otevřené a dynamické centrum. Velmi se v tomto směru osvědčily také **tematické stezky**, které kombinují prvky zábavy, fantazie i vzdělávání. Po celé Líšni umísťují QR kódy, které návštěvníky vtahují do světa příběhů – například podněcují představivost otázkou, co by si asi řekl Malý princ a pan Tau, kdyby se

právě tady potkali. Jiné trasy tematizují literární postavy, „hobití místa“, konkrétní spisovatele nebo představují vzdělávací obsah hravou formou.

Nejnovější projekt **Líšeň píše knihovně**, vznikl z poznání, že cesta ke knihám není vždy jednoduchá – každý si k nim musí najít vlastní cestu. Oslovila proto čtenáře s výzvou, aby sdíleli své osobní příběhy: proč si knihy zamilovali, jaký mají vztah ke čtení a co by si přáli od knihovny do budoucna. Tato aktivita vznikla jako reakce na zjištění, jak silný vztah má Líšeň k historii. V tomto případě jde o historii čtenářskou – historii vzpomínek, emocí, a vztahů ke knihám, kterou chceme uchovat a sdílet. Zároveň se tímto způsobem obrací i k těm, kteří knihovnu zatím nenavštěvují, prostřednictvím jejich vlastních příběhů a zkušenosti s knihami jim chce ukázat, že knihovna tu je i pro ně.

Další velmi příjemnou akcí byla **Noc s Andersenem – Reading night aneb sovy čtou v noci** – kde šlo o společné čtení až do ranních hodin a **Den s mangou a anime** – den plný japonské kultury s youtuberem Torenem, cosplayerkou Marty Cos-Art, promítáním filmu o Pokémonech a ochutnávkou asijských jídel. Poslední akcí, na kterou chceme upozornit, byla **Enigma** – úniková hra z roku 1945 – kterou chtěla Vendula dětem a mládeži přiblížit významný historický mezník 20. století – ukončení 2. světové války

Toto je výčet jen několika aktivit, kdy se Vendula na pobočce v Líšni snaží o otevření prostoru knihovny všem věkovým skupinám, kde se všichni budou cítit jako doma. Mohou zde trávit svůj volný čas s využitím všech dostupných moderních technologií, ale i trávit čas studijní nebo pracovní činností, i s možností organizování pracovních meetingů. A na závěr vyjádření Venduly k nominaci na cenu MARK 2025:

„Z nominace mám obrovskou radost – je to pro mě potvrzení, že má práce má smysl a oslovuje i ostatní. Zároveň mě to motivuje pokračovat dál, zkoušet nové věci a posouvat se. Moc si toho vážím.“

Kreativní knihovník: Jak podporovat a rozvíjet čtenářství u dětí a mládeže

Libuše Foberová

libuse.foberova@fpf.slu.cz

JANOVCOVÁ, Silvie a kol. *Kreativní knihovník: jak podporovat a rozvíjet čtenářství u dětí a mládeže*. Plzeň: Knihovna města Plzně, p.o., [2024], ©2024. 172 stran. ISBN 978-80-11-05985-9.

Publikace vyšla v rámci projektu: Národní plán obnovy – Kreativní knihovník, status umělce

MK ČR Dotační program Knihovna 21. století

Knihovna města Plzně realizovala komplexní vzdělávací program pro knihovníky zaměřený na práci s dětským čtenářem v kontextu rozvoje čtenářské gramotnosti s využitím kreativních aktivit. Spolu s pedagogy Pedagogické fakulty Západočeské univerzity v Plzni a dále s umělci a odborníky z praxe, které knihovníci seznámili s knihovními procesy, vzniklo vzdělávání pro děti a mládež tzv. „na míru“ pro veřejné knihovny, konkrétně pro dětská oddělení. Vytvořili společně cyklus s názvem Kreativní knihovník..., který realizovali v roce 2023. Publikace popisuje jak teoretická východiska pro vytvoření cyklu, tak konkrétní příklady z praxe a metodické návody, jak správně postupovat, včetně bohaté doporučující literatury. Jedná se konkrétně o osm modulů tohoto programu. Vybraní odborníci realizovali velmi zajímavé přednášky a workshopy. Přednášky tvoří obecnou teoretickou část publikace, workshopy tu speciální a pro dětské knihovníky velmi zajímavou.

Do publikace přispěli: **Silvie Janovcová** – speciální pedagožka, **Eva Koželuhová** – vysokoškolská pedagožka a **Kateřina Kubíková** – psycholožka

a vysokoškolská pedagožka, která popsala specifika jednotlivých věkových skupin dětí. Dále

Vladimíra Lovasová – psycholožka a vysokoškolská pedagožka – shrnula, jak při lekcích pracovat s knihou. Knihovnice **Lenka Josefa Baťková** sepsala využití biblioterapeutických prvků v práci s dětským čtenářem. Tvůrčí psaní nastínila spisovatelka **Petra Braunová**. Využití dramatické výchovy v knihovnické práci popsala **Eva Gažáková**, divadelnice a vysokoškolská pedagožka. Lout-

koherečka **Jitka Doubravová** zachytila ukázky práce s loutkou, text je doplněn řadou fotografií. Vysokoškolská pedagožka **Monika Plíhalová** sepsala výtvarné aktivity při zprostředkování textu knih. **Barbora Theodora Černická** – vysokoškolská pedagožka a výtvarnic – vizuálně a komplexně popsala stránku knihy. Vysokoškolský pedagog **Jan Krotký**, student **Michal Švec** a knihovník **Jan Albrecht** vytvořili a popsali workshop o využití grafického programu Canva. Cílem publikace bylo vytvořit pro dětské knihovníky podpůrný metodický materiál, většinou doplněný konkrétními knihovnickými lekcemi. Cíl práce autoři naplnili beze zbytku.

Obecná část autorky **Silvie Janovcové** **Jak se člověk učí číst** se zaměřuje na celoživotní vzdělávání, hovoří o učící se společnosti, proto se hledají takové didaktické postupy, které

odpovídají dnešním trendům ve vzdělávání. Zmiňuje se i o cílech speciální pedagogiky a didaktických postupech, které jsou zaměřené na handicapované děti a mládež. Zajímavě rozebírá metody výuky čtení. Popisuje specifické poruchy učení a jak k takto handicapovaným čtenářům přistupovat. Doplnuje i poruchy chování, které rovněž řeší speciální pedagogika. Velmi zajímavě popisuje techniky čtení.

O tom, **jak se člověk stane čtenářem**, poutavě píše Eva Koželuhová. Úvodní kapitola se věnuje podpoře čtenářství a rozvoji porozumění. „Čtenářem se člověk nerodí, čtenářem se stává“, prohlásil prof. Zdeněk Matějček. Autorka hledá odpovědi na otázku: Jak se čtenářství rodí? Začíná u dětí při prvním setkání s knihou. Na čtenářské gramotnosti se nejvíce podílí rodiče, později učitelé spolu s knihovníky. Dále přesně popisuje složky čtenářské gramotnosti: vztah ke čtení, doslovné porozumění textu, posuzování a hodnocení, metakognice, sdílení a aplikace. Zmiňuje i řízené čtení, na které navazuje třířazovým modelem učení. Podrobně popisuje možnosti práce se čtenářskými strategiemi. Věnuje se i konkrétním způsobům, jak mohou knihovny pomáhat školám při rozvoji porozumění čtení u dětí a žáků, předčítání, čtenářským dílnám, prezentaci a propagaci knih, vybavení školních a třídních knihoven, včetně tematických kufříků. Uvádí i konkrétní příklad čtenářské lekce s využitím čtenářských strategií.

O **specifikách jednotlivých věkových skupin čtenářů** píše Kateřina Kubíková. Cílem této části publikace je seznámit čtenáře s vývojovými specifiky různých věkových skupin se zřetelem na možnosti motivace. Zvláště popisuje předčtenáře (dětí předškolního věku), čtenáře v mladším školním věku, čtenáře v období dospívání. Velmi fundovaně píše o riziku při práci s dětmi a mládeží – o nudě. O **uplatnění metod kreativního učení v práci s dětskou skupinou** píše Vladimíra Lovasová. Dozvíte se o kreativním učení v práci knihovníka. Věnuje se také možnostem, jak upoutat pozornost dětí a mládeže, jak zajímavě přiblížit dětem a mládeži příběh. Knihy

jsou plné příběhů, které mohou být pro děti inspirující a ovlivňovat jejich směřování v životě. Dále píše o způsobech, jak tvořivě pracovat s knihou. Také se dozvíte, jakou roli hraje knihovník při přípravě programu kreativního učení a čeho se má vyvarovat.

V publikaci mi scházela zajímavá kreativní metoda storytelling. Jedná se o vyprávění příběhu formou hereckého představení, které může ztvárnit obsah knihy nebo osud významné osobnosti. Jedná se o návrat a o znovuoobjevování hluboce zakořeněné tradice vyprávění. Jde o specifickou divadelní disciplínu, která využívá mnoha druhů cvičení, hry, a především představitosti vypravěčů, kteří jsou většinou autory a interprety příběhu. Je to zajímavý edukační prostředek. Tato metoda vyniká tím, že aktivně pracuje s literaturou a podněcuje zájem o ní, což je v prostředí knihoven velmi podnětné a důležité. Podporuje kritické myšlení, klade před posluchače názory a hodnoty, které rozebírá z různých úhlů pohledu. Podporuje tvořivé psaní a představitost. Ale hlavně poskytuje skvělou zábavu. Vypravěč (herec, pedagog, knihovník aj.) vystupuje před čtenáři sám za sebe, nehraje žádnou roli, ale vypráví osobní příběh. Během vypravování se může stávat postavami z příběhu, hrát je, představovat, interpretace je čistě na vypravěči. Základem storytellingu je obraz, který chce vypravěč vyvolat ve čtenářově mysli. Více se dozvíte na adrese: www.story-telling.cz.

Ve speciální části publikace se dočtete o **biblioterapii a tvůrčím psaní** v knihovnické práci. Autorkami jsou Josefa Baťková a Petra Braunová. Biblioterapie si zaslouží mnohem více pozornosti a je vhodné se v tomto směru spojit s odborníky, zejména s psychology. Takto se věnují biblioterapii např. kolegové v Polsku. Dozvíte se, jak konkrétně biblioterapii zapojit do knihovnických lekcí. Velmi přínosný je scénář biblioterapeutické knihovnické lekce pro I. i II. stupeň základní školy. Další zajímavou kapitolou ve speciální části publikace je **dramatická výchova** v knihovnické práci. Jejími autorkami jsou Eva Gažáková a Jitka Doubravová. Dozvíte se, jaký je postup od hlasu

ke sdílnému čtení. Práci s loutkou je věnována celá pasáž, včetně typů loutek, jak loutku vodit, jak za ní mluvit aj. Popisují i vhodné techniky dramatické výchovy pro knihovny, jako např. živý obraz, postsynchron a autopostsynchron, narativní pantomima, alej myšlenek, názorů a důvodů, vnitřní hlasy, improvizovaný dialog, knihovník v roli postavy, horké křeslo, deníkový záznam.

Poslední část speciální části knihy pojednává o **výtvarných aktivitách** v knihovnické praxi. Autorkami jsou Monika Plíhalová a Barbora Theodora Černická. Píší o výtvarných technikách a postupech. Dozvíte se o principech výtvarné pedagogiky ve výtvarné edukačním programu. Zamyšlí se nad roli ilustrací v dětské knize. Dočteme se o funkci knihy a je zde popsán i workshop o vizuální stránce knihy. Dále se dozvíme i něco málo o znacích kvalitního knižního designu. Popsána je kniha jako

umělecký artefakt. Zprostředkování knihy prostřednictvím zážitkových výtvarných aktivit je přepis zajímavého workshopu doplněný podnětnými fotografiemi. **O využití multimédií v knihovnické práci** pojednává zajímavý workshop, který je popsán v úplném závěru publikace. Workshop vytvořili Jan Krotký, Michal Švec a knihovník Jan Albrecht. Na adrese www.canva.com se můžete připojit a podle jejich návodu v publikaci postupovat při tvorbě multimediálního obsahu.

Víme, že knihovnické literatury je málo a že knihovníci, studenti knihovnictví, pedagogové vítají každý nový titul. Publikace Kreativní knihovník – Jak podporovat a rozvíjet čtenářství u dětí a mládeže je velmi zajímavá, čtivá a pro obor knihovnictví velmi přínosná. Doporučuji ji ke čtení nejen dětským knihovníkům, ale všem, kteří se vzdělávání dětí a mládeže věnují.

Studijní pobyt Erasmus+ v Biblioteca Pública da Coruña

Barbora Horáková

b.horakova@knihovna-pardubice.cz

Od 9. do 15. května loňského roku jsem měla možnost v rámci programu Erasmus+ strávit týden v Biblioteca Pública da Coruña ve španělské Galicii. Předcházelo tomu poměrně adrenalinové hledání hostitelské knihovny. Čas se krátil (výjezd bylo nutné uskutečnit do konce května) a chvíli to vypadalo, že o českého knihovníka na západě nikdo nestojí. Nakonec však kolegové ze Santiaga de Compostela oslovili paní ředitelku knihovny Miguela Gonzáleze Garcése, která mou návštěvu v polovině dubna potvrdila.

A Coruña je dvousettisícové město na severozápadním pobřeží Španělska, v Galicii – jedné ze 17 autonomních oblastí s vlastní regionální vládou. Tyto oblasti se dále dělí na provincie, v případě Galicie jde o Lugo, Ourense, A Coruña a Pontevedru. Coruňská knihovna je „spádovou“ institucí pro město a jeho nejbližší okolí. Jednotlivé městské části mají vlastní menší knihovny – *Bibliotecas municipales* –, které se mohou (ale nemusejí) sdružovat do sítě *Red de Bibliotecas de Galicia*.

Do Španělska jsem dorazila po celonoční cestě, a proto jsem si první schůzku v knihovně domluvila až na druhou hodinu odpolední. Po příchodu se mě ujala velmi milá paní ředitelka Alejandra Mosquera Souto, která mě provedla celou knihovnou a seznámila s kolegy. Zaujalo mě, že je instituce velikostí i rozsahem služeb přibližně srovnatelná s naší krajskou knihovnou v Pardubicích funguje s pouhými 25 zaměstnanci. Ukázalo se také,

že struktura knihovny je mnohem jednodušší než u nás. V přízemí se nachází recepce – centrální bod knihovny, kde se knihy půjčují, vracejí, registrují se noví čtenáři a vyzvedávají objednávky. Čtenářům jsou k dispozici i samoobslužné výpůjční a návratové automaty. V téže části budovy sídlí dětské oddělení, kinosál a prostor pro skupinové aktivity.

V prvním patře je umístěn fond pro dospělý čtenáře – beletrie i naučná literatura dohromady, řazené podle MDT –, dále zázemí pro zaměstnance a oddělení audiovizuálních dokumentů a periodik, takzvaná *Hemeroteca*. Překvapilo mě, že si čtenáři stále hojně půjčují filmy na DVD. V posledním patře pak sídlí studovna (zahrnující i povinné výtisky) a sekce komiksů. Po celé knihovně jsou rozmístěny malé tematické výstavy – například o ekologii, biblioterapii či českých autorech. V Galicii se sice běžně domluvíte španělsky, ale hlavním jazykem je *gallego*. Část knižní produkce proto vychází dvojjazyčně. V době mé návštěvy se navíc po celé oblasti konaly *Letras Gallegas* – oslavy galicijského jazyka a literatury.

K tomuto svátku se pojí řada literárních, hudebních i výtvarných akcí, které mají připomenout svébytnou galicijskou kulturu.

Asi nejvíce mě zaujalo, že ačkoliv knihovna sama o sobě nenabízela mnoho veřejných akcí, byla plná čtenářů, kteří tu studovali, pracovali, četli nebo si prostě povídali s knihovníky. To z naší praxe neznám – lidé většinou přijdou na konkrétní program, rychle si vypůjčí knihy a zase odejdou. Studovny u nás často zejí prázdnotou, většina dotazů přichází e-mailem. V době, kdy se knihovny předhánějí v tom, kdo svým uživatelům nabídne pestřejší program, působila tato instituce, která „jen“ půjčuje knihy, téměř jako zjevení. Španělským kolegům se podařilo vytvořit klidný a bezpečný prostor, kam je příjemné přijít, studovat, pracovat, listovat knhami nebo se poradit s knihovníkem.

Jak už jsem zmínila, v knihovně pracuje přibližně 25 lidí. Systém rozdělení pracovních pozic je odlišný od našeho. Existují tři stupně: *personal técnico* (profesionální knihovník, který zastřešuje jednotlivá oddělení),

Biblioteca Pública da Coruña - studovna

personal auxiliar (knihovník poskytující výpůjční a informační služby, věnující se čtenářům a zpracování knih) a *personal subalterno* (pomocný personál, který rozváží vrácené knihy, zařazuje je do regálů či připravuje objednávky ze skladu). Registrací, která je zdarma, získává čtenář přístup do všech knihoven zapojených do sítě *Red de las Bibliotecas* a také možnost využívat digitální knihovnu provozovanou španělskou vládou. V Galícii používají open-source systém *Koha*, známý i u nás (například v Městské knihovně v Ústí nad Orlicí). Správu systému zajišťuje galicijská *Xunta*, takže jednotlivé knihovny nemusejí mít vlastního IT pracovníka ani ekonomické oddělení.

Protože jedním z témat mého pobytu v rámci programu *Erasmus+* byla udržitelnost, zajímalo mě, jak knihovna přistupuje k ekologickému provozu. Ptala jsem se na třídění odpadu, úsporné osvětlení, vodovodní baterie nebo využívání alternativních zdrojů energie. Nic z toho zatím v knihovně zavedeno není a podobné změny nejsou ani v pravomoci vedení. Překvapilo mě také, že poškozené knihy se musí vyhodit – maximálně nabídnout jiné knihovně –, ale v žádném případě je nelze poskytnout veřejnosti, a to ani zdarma, ani za symbolickou cenu. Na první pohled se tedy mohlo zdát, že španělské knihovnictví principy udržitelnosti příliš nenaplnuje. Z dalších rozhovorů však vyplynuly jiné, méně nápadné, ale zajímavé formy podpory místního prostředí.

Jednou z nich je způsob nákupu nových knih. Knihovna má na tento účel rozpočet

přibližně 40 000 eur ročně, které musí utratit výhradně v místních kamenných knihkupectvích a antikvariátech, aby podpořila lokální ekonomiku. Kromě toho připravuje tematické výstavy dokumentů vztahujících se k „zeleným“ tématům. I digitalizovaná administrativa a evidence jistě přinášejí nemalé úspory. Během stáže jsem si prošla všechna oddělení knihovny, seznámila se s katalogizací (v galicijštině to byla výzva), půjčovala knihy v centrální hale, zúčastnila se jednoho školního programu a díky vstřícnosti paní ředitelky jsem měla možnost navštívit také hlavní galicijskou knihovnu *Biblioteca de Galicia* v Santiagu de Compostela i knihovnu a restaurátorskou dílnu coruňského archivu.

Pokud mohu srovnávat, domnívám se, že po stránce organizace práce, knihovnických procesů i vzdělávacích aktivit jsme v České republice na velmi vysoké úrovni. Naše bibliografické záznamy jsou kvalitní, katalogy přehledné a knihovníci dobře informovaní. Pobyt v A Coruñi mi ale ukázal, že vytvořit knihovnu, kam lidé přirozeně chodí a kde se cítí dobře, lze i bez pestré programové nabídky. *Biblioteca Pública Miguel González Garcés* působila jako místo, kam se čtenáři i zaměstnanci skutečně těší. To, že knihovna je přirozenou součástí života místních obyvatel a nemusí stále obhajovat svou existenci, bylo pro mě velmi příjemné zjištění – a něco, co bych přála i českým knihovnám. Jsem vděčná za možnost prožít inspirativní týden v této knihovně a věřím, že by to mohl být začátek další spolupráce mezi našimi institucemi.

Bude vás zajímat, že...

... po téměř čtvrt století se čtenáři a návštěvníci Moravské zemské knihovny dočkali toho, že hned před budovou byla nově zřízena zastávka hromadné dopravy s názvem *Zemská knihovna*. Od 11. listopadu 2025 zde v obou směrech zastavují trolejbusové linky 34 a 36. Zastávka, která je celodenně na znamení, poslouží nejen návštěvníkům knihovny. V sousedství se nachází také budova magistrátu, Právnická fakulta Masarykovy univerzity, Univerzita obrany i vysokoškolské koleje.

AI může být skvělý nástroj, ale nikdy ne náhrada lidských vztahů – rozhovor s Barborou Karpíškovou

Veronika Kašpárková

Veronika.Kasparkova@mzk.cz

Barbora Karpíšková je odbornice na využívání umělé inteligence ve vzdělávání a vedoucí jednoho z prvních AI kroužků v Česku. Věnuje se integraci AI do výtvarné a animační tvorby pro děti i školní projekty a spolupracuje s organizací AI dětem, kde školí pedagogy i žáky. Jako celoživotní pedagožka propojuje nadšení pro nové technologie s praktickou výukou a ukazuje, jak může AI obohatit kreativitu i vzdělávání.

Jak a kdy jste se dostala k AI a speciálně k výuce AI pro děti na prvním stupni?

Začalo to na začátku roku 2023, kdy jsem narazila na organizaci AI dětem. Viděla jsem jejich ukázky aktivit – třeba jak si s dětmi vytvořit avatara – a okamžitě jsem to vyzkoušela na kroužku. Překvapilo mě, jak snadno se i složitá technologie dá převést do dětské hry. Krátce nato jsem se pod AI dětem zapojila do tvorby AI kurikula. Děti v něm provázejí roboti Ju a Pí, kteří jim vysvětlují základní principy AI – třeba jak se stroje učí z příkladů. A to vše bez počítače, jen s papírem a tužkou. Najednou děti vidí, co se děje „za obrazovkou“, a AI pro ně přestává být kouzelná černá skříňka. Na AI dětem si vážím, že nejde jen o skupinu lektorů, ale o tým, který staví na dlouhodobých principech vzdělávání.

Spolupracujeme s Ministerstvem školství a NPI a naše kurikulum je jedno z prvních svého druhu v Evropě – před námi se mu věnovalo jen Estonsko a Finsko. Díky tomu můžeme být v Česku u toho, když se hledá rámec, jak má AI

do vzdělávání vstupovat. A navíc – v týmu je spousta učitelů, kteří berou svoji práci jako poslání, a to je obrovsky inspirativní.

Dle Vašich zkušeností, jaké jsou schopnosti českých uživatelů v používání AI? Jsou na tom lépe děti, studenti nebo dospělí? A pracujete raději s dětmi, nebo s dospělými?

Rozdělit to na „děti versus dospělí“ nejde. Klíčem je otevřenost – ať je člověku deset, nebo čtyřicet. Děti mají výhodu, že AI přijímají přirozeně, zatímco dospělí občas váhají. Velké firmy navíc vkládají AI přímo do prostředí, kde už trávíme čas – do chatů nebo na

sociální sítě. Pokud ale nerozumíme tomu, co se děje „za obrazovkou“, jsme snadno manipulovatelní. Proto mluvíme o tzv. *AI literacy gap* – rozdílu mezi tím, jak moc AI používáme, a jak moc jí skutečně rozumíme. Čím je ta mezera větší, tím jsme zranitelnější.

Při cestách po školách vidím, že nerozhoduje velikost ani poloha školy. Někdy je malá venkovská škola díky osvěcenému učiteli dál než velká instituce. Přirovnala bych to k příchodu počítačů do výuky – jen s tím rozdílem, že teď se dvacet let vývoje odehrává během jediného roku. A koho mám radši – děti, nebo dospělé? Báví mě oboje. S dětmi na kroužku *Cesta do fantazie* mě překvapuje, kam až dokážou s AI dojít. A stejně tak ráda pracuji s učitelkami na prvním stupni nebo družinářkami – přijdou s obavou, že to nezvládnou, a během chvíle z nich tryská kreativita a zkušenosti, které obohacují celé lekce. Takže odpověď je jednoduchá: nejraději pracuji s lidmi, kteří mají hlavu plnou fantazie – bez ohledu na věk.

Co Vás na AI nejvíc baví?

Asi to, jak mi otevírá dveře do oblastí, do kterých bych se dřív neodvážila. Když chci s dětmi zkusit něco nového, už to není dlouhé

hledání zdrojů a složité zpracovávání. AI mi pomůže rychle se zorientovat a přetavit téma do podoby, kterou děti zvládnou. Krásný příklad je náš kroužek *Cesta do fantazie*. Vyhráli jsme v soutěži brýle pro virtuální realitu. Pro mě to byla úplně nová technologie a chtěla jsem, aby ji děti poznaly jinak než jen jako

zábavu. S pomocí AI jsme zkoumali, jak funguje, co všechno jde upravit a jak ji využít pro tvorbu. I když jsme měli jen jedny brýle pro celý kroužek, našli jsme způsoby, jak je využít naplno. Najednou se děti staly tvůrci, ne jen uživateli – a v tom vidím obrovskou hodnotu.

Co Vám na používání AI přijde nejzrádnější? A jak se tomu bránit?

Nejzrádnější je, že AI se stává neviditelnou součástí

našich každodenních nástrojů. Člověk si ani nevšimne, že komunikuje s generovaným obsahem, a přitom ho to ovlivňuje. Velké riziko vidím i v tzv. „AI companions“ – chatbotech, kteří suplují kamarády. Jsou vždy po ruce, nikdy vás nenaštvou, nikdy nezapomenou odepsat. Ale právě proto je nebezpečné snadné si k nim vytvořit vztah. Jenže vztah bez konfliktů a překážek není skutečný vztah. A v citlivých obdobích, kdy člověk hledá podporu, to může být hodně zrádné. Obrana je podle mě jediná: učit se chápat, co za těmito

technologiemi stojí, mluvit o tom otevřeně a připomínat si, že AI může být skvělý nástroj, ale nikdy ne náhrada lidských vztahů.

Co byste doporučila knihovníkům, kteří chtějí s dětmi začít pracovat s AI?

Začít tam, kde mají chuť tvořit. AI je skvělý „kolega na nápady“ – můžete do ní vložit myšlenky, nechat si je rozpracovat, vygenerovat mapu nebo si s ní rovnou udělat brainstorming. My jsme třeba s dětmi vytvořili vizuální gamebook – rozvětvený příběh, ke kterému si děti přidávaly obrázky, animace nebo audiokničky. AI jim pomohla jak s nápady, tak s vizuálním zpracováním. Najednou zvládly projekt, na který by si jinak samy netroufily. Ale platí jednoduché pravidlo: pokud nemáte vlastní nápad, AI vám ho nevymyslí. Pořád je to nástroj, který funguje nejlépe tehdy, když má co rozvíjet. A kde hledat inspiraci? Třeba v záznamech z *Digiday* na YouTube, kde jsou půlhodinové bloky plné konkrétních tipů. Nebo přímo na stránkách kurikulum.aideem.cz, kde najdete metodiky a pracovní listy pro různé předměty – použitelné i v knihovnách. Všechno je zdarma a s videonávody, takže se dá snadno začít i bez zkušeností.

Máte svůj soukromý odhad, co nás v AI čeká? Spíš obavy, nebo očekávání?

Velké predikce nechám jiným. Už jsme slyšeli spoustu věštek o „zimě AI“ – a místo toho se vývoj žene kupředu. Myslím, že největší změna je ta nenápadná: AI prostě začne být všude kolem nás. V nástrojích, které používáme každý den, a my si ani nevšimneme, že komunikujeme s generovaným obsahem. Internet se tím promění – bude v něm stále víc strojově tvořeného materiálu. A tím poroste hodnota obsahu s jasným lidským rukopisem. Toho, co má duši a autenticitu. Nemyslím, že AI hromadně vezme lidem práci. Spíš promění povahu některých profesí – bude potřeba více lidí, kteří budou AI kontrolovat, usměrňovat a dávat jejím výstupům kvalitu. Moje obava je, aby se z AI nestal nástroj, který nás rozdělí – třeba tím, že se necháme snadno manipulovat obsahem, nebo že nahradíme skutečné vztahy chatboty. Na druhou stranu se těším na tu tvůrčí stránku. AI nám dovolí realizovat projekty, na které bychom si sami netroufli, nebo by na ně nebyl čas. Pomůže nám tvořit a objevovat nové cesty – a v tom vidím její největší kouzlo.

Děkuji za rozhovor.

AI dětem je nezisková organizace, která od března 2022 pomáhá zlepšovat vzdělávání tak, aby drželo krok s rychle se měnícím světem. Stává se partnerem pedagogů, vedení škol i žáků na jejich cestě k porozumění technologiím. V rámci své činnosti tvoří materiály pro dospělé, AI kurikulum pro základní a střední školy a pořádá workshopy, webináře, letní kempy i další vzdělávací akce. Důraz klade na kritické myšlení, kreativitu a společenskou odpovědnost, aby vzdělávání připravovalo děti nejen na budoucí povolání, ale i na život v digitální éře.

Bude vás zajímat, že...

... v německojazyčných zemích začal **Rok české kultury**. Ve spolupráci s mnoha institucemi v Německu, Rakousku a Švýcarsku na desítkách akcí představí české autorky a autory, nakladatelství, překladatelky a překladatele nejen z oblasti literatury, ale i umělce a umělkyně z dalších žánrů. Rok české kultury, jehož cílem je navázat komunikaci s veřejností v německojazyčných zemích prostřednictvím české literatury a kultury obecně, vyvrcholí v říjnu 2026 čestným hostováním na Frankfurtském knižním veletrhu.

Poslední místo, kde je člověk bezpodmínečně člověkem

Petr Šesták

petr6ak@gmail.com

Před pár dní jsem četl ze svojí knihy pro děti *Cesta je pes* v městské knihovně mého rodného Znojma. Po cestě do podkrovního dětského oddělení jsem v prvním patře nahlédl do sekce pro dospělé a okamžitě se mi vybavily vzpomínky ze střední školy, jasně jsem v duchu viděl štítky na knihách, evokoval se mi typický odér této konkrétní znojenské knihovny, která byla po nějakou dobu součástí mého života, jako bych viděl trochu archetypálního knihovníka, tehdejšího endemického obyvatele tohoto prostoru, jehož výskyt na jiném místě jsem si nedokázal představit. Došlo mi, jak důležitou součástí mého dospívání tahle knihovna byla.

Často se o knihovnách vznešeně mluví jako o chrámech vzdělávání a možná na tom něco je: osvícenský projekt veřejných budov, kam se na rozdíl od kostela člověk nechodí vztahovat k nebesům a k bohu, ale provozovat víru v lidské vědění a poznání. Já bych z té otřepané metafory rád zdůraznil ideu otevřených dveří. Když jsem dva roky žil nomádkým životem ve starém obytném autě, knihovny celé jižní Evropy, ve velkých městech i v zapadlých obcích, pro mě představovaly jednu ze základních životních potřeb. Veřejné budovy, kde je teplo, toalety, pohodlný prostor pro práci, internet, klid, automat na nedobré, ale levné kafe, jsem navštěvoval téměř denně. Je jedno, jestli jsem zrovna pobýval v Portugalsku nebo Bosně, osazenstvo bylo vždy podobně naimixované, studenti, děti, amatérští badatelé, čilí senioři nebo zaprášení podivíni, kteří vypadali jako součást mobiliáře. V knihovnách panuje vesměs tiché společenství, ale občas jsem se právě tam potkal se zajímavým „místňákem“. Tehdy jsem si nejspíš poprvé uvědomil, že to nejdůležitější na knihovně nejsou knihy,

ale samotná existence knihovny jako budovy. Možná posledního místa v civilizovaném světě, kam člověk může přijít klidně zcela bez peněz a najít tam zázemí pro tělo i ducha, poslední místo, kde je člověk člověkem téměř bezpodmínečně.

Možná se nějakou dobu zdálo, že se stále větší dostupností informací v online prostoru bude důležitost knihoven spíš upadat. Potřeba knihovny jako budovy ale naopak vzrostla a jsem rád, že spousta knihoven si to uvědomuje a transformuje se nejen v místa, kde si můžete půjčit knihy, ale v kulturní a komunitní prostory, kvůli kterým ještě stojí za to vyrazit si z online prostoru na výlet do skutečnosti. Začátkem roku jsem byl pozvaný na autorské čtení a debatu do německého Chemnitzu. Akce se odehrávala v „Tietzu“, obří knihovně s velkolepým atriem, ve kterém „roste“ les fosilních stromů, prý největších v Evropě. V knihovně byly nejen automaty na nápoje, ale i několik skutečných kaváren, kde měli kávu zatraceně dobrou. Můžete tam studovat ve velkých open spacech, nebo si naopak najít vlastní zastrčený koutek. Paralelně s mojí akcí v jiné místnosti probíhalo scénické čtení mladých autorů doplněné hudbou a projekcí, jinde byly jazykové kurzy či workshopy všeho možného. Překvapilo mě, kolik tam bylo lidí, skoro jako v nějakém shoppingu. Později jsem zjistil, že Tietz byl v roce 1913 opravdu postaven jako obchodní dům. To, že se pro jednou může komerční centrum změnit ve fungující a oblíbenou veřejnou instituci, a ne naopak, dává určitou naději. Nekomerční centra totiž potřebujeme.

Petr Šesták je spisovatelem.

Do Paříže!

**Středoevropští hudebníci
u pařížských nakladatelů**

ON-LINE VÝSTAVA

začínáme 25. září 2025

À Paris !

**Les musiciens d'Europe centrale
chez les éditeurs parisiens**

EXPOSITION VIRTUELLE

à partir du 25 septembre 2025

doparize.mzk.cz

aparis.mzk.cz